

MØDESTEDER I PROFESSIONSUDDANNELSERNE

Fire analyser af møder mellem teori- og praksis og studerende, undervisere og praktikvejledere i pædagog, sygeplejerske, diplomingeniør og læreruddannelserne

Lisbeth Haastrup

Delrapport fra den kvalitative del af forskningsprojektet Brobygning mellem teori og praksis i professionsuddannelserne

Mødesteder i professionsuddannelserne

Lisbeth Haastrup

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
Aarhus Universitet

Publikationen er udgivet i forbindelse med afslutningskonferencen 7 maj 2013, for forskningsprojektet Brobygning mellem teori og praksis i professionsuddannelserne.

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Århus Universitet.

Oplag 300

Publikationer forefindes gratis på projektets hjemmeside:
projekter.au.dk/brobygning/publikationer

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	5
Brobygning	7
Feltarbejde i teori-praksis i professionsuddannelserne	10
Fire Stjerneeksempler	10
Bevægelser mellem steder og møder mellem studerende, undervisere og praktikvejledere	10
Overgangssituationer med dilemmaer for studerende	11
Bevægelser og møder mellem flere teori- praksisforståelser og kundskabsformer	12
Fremstillingen af Stjerneeksemplerne	13
Praktikvejlederdag på pædagoguddannelsen	14
Sted	14
I gruppen	16
Dilemma mellem at være elev og studerende	17
Relation mellem praktikvejleder og praktikant	18
Måder at arbejde og lære i praktik	19
Relationen mellem praktikvejledere	20
Relation mellem underviser og studerende og underviser og praktikvejledere	21
Dilemma mellem at være praktikant og studerende	22
Bedømmelse og tegn på at målene er nået	22
På vej til første praktik – hvordan gik det?	23
Pointe	24
I færdighedslaboratoriet på sygeplejerskeuddannelsen	25
Sted	25
Forløb	25
Sengebadning på flere måder	26
Begrundelser og oplevelser i færdighedslaboratoriet	29
Underviser	29
Klinisk vejleder	29
Dilemma mellem underviser og klinisk vejleder	30

Studerende	31
Dilemma mellem studerende og praktikant/medarbejder	33
Pointe	33
Expert in teams på ingeniøruddannelsen på uddannelsesstedet	35
Sted	35
Underviserne	36
Eksperts in teams som virksomhedssandkasse	37
Projektet som det tredje læringsrum mellem uddannelses- og praktiksteder	37
Studerende	38
Studerende bliver undervisere og praktikvejledere for hinanden	40
Pointe	40
Professionsmødet – et mødested på læreruddannelsens praktiksted	42
Stedet	42
Hvad er dagsordenen?	42
Dilemmaer i professionsmødet	44
Underviser og praktikvejleder relation	44
Hvad kan man lære af hvem og hvor?	47
Brobygning og dilemmaer	47
Pointe	48
Fra praktikerfaring til professionsopgaven	49
Mødesteder	50
Stedet	50
Relationer	50
Forløb og dilemmaer	52
Teori-praksisforståelser	53
Teori-praksisdidaktik	55
Læs mere	55
Litteraturliste	56

INDLEDNING

Forskningsprojektet Brobygning mellem teori og praksis i professionsuddannelserne har i perioden 2009-2012 undersøgt og været en del af den omfattende udvikling og omstrukturering af professionsuddannelserne (Laursen 2013, Knudsen 2012, Hjort 2005, Pedersen 2011, Højrup 2002). I disse mangesidige strukturelle, organisatoriske, indholdsmæssige, didaktiske og kulturelle omstillingsprocesser som er i gang, er teori-praksisforholdet på professionsuddannelsernes felt blevet formuleret og oplevet som et fælles problem, som bl.a. har givet anledning til dette forskningsprojekt støttet af Det strategiske forskningsråd.

De fire professioner som lærer, pædagog, sygeplejerske og diplomingeniør er med uddannelsesreformerne til professionsbacheloruddannelser (Undervisningsministeriet 2001- og forskningsministeriet 2008) blevet bragt sammen og stillet på samme måde i forhold til lovgivning og administration, selvom de uddanner til hver sin opgave, bygger på hver sin faglighed og har hver deres traditioner, kulturer og opfattelser af, hvad deres professionsuddannelse går ud på, og hvordan en uddannet indenfor professionen skal være. Forbindelserne mellem professionsuddannelserne, og den profession som uddannelsen retter sig imod, er og har været stærke. Det gensidige samarbejde om uddannelse og udvikling af uddannelse og professionsudøvelse har bl.a. foregået gennem praktikperioder men også gennem bedømmelse ved eksamen og overgangen fra uddannelse til ansættelse. Professionernes vilkår og anerkendelse som helhed har ligeledes været vigtige forudsætninger i brobygningen mellem professionsuddannelser og professionernes faglige foreninger/fagforeninger.

Brobygning mellem teori og praksis kan derfor på flere måder opfattes som en metafor for et helt problemkompleks. En metafor også for broer som er ved at blive bygget fra og mellem professionsuddannelserne samfundsmæssigt, nationalt og internationalt. Broen, der skal forbinde fortid, nutid og fremtid, er en bro hvis konstruktion og brug endnu ikke rigtig synes at være faldet på plads, og som giver meget forskellige samtidige veje for de fire uddannelser. (Kamstrup m.fl. 2013) De samtidige og sammenlignelige kvalitative studier af fire uddannelser giver mulighed for at få øje på og diskutere dette.

Det kvalitative delprojekt fokuserer på, hvordan brobygning mellem uddannelsessted og praktiksteder og mellem teori og praksis forstås og gøres i de fire forskellige professionsbachelorud-

dannelser. I feltarbejde på 8 uddannelsessteder er der fra Januar 2010 til semesterstart 2011 arbejdet med kulturalytiske feltarbejdsmetoder (Hastrup 2010) for at følge de studerende i deres bevægelser mellem uddannelses- og praktiksteder før, under og efter deres første praktikperiode. Her undersøges de teori-praksisoplevelser og forståelser, som de studerende møder undervejs i skiftet mellem vekseluddannelsernes to steder. De samlede resultater vil blive fremlagt i bogen "Brug "gapet" mellem teori og praksis i professionsuddannelserne" (Unge Pædagoger 2013). En sammenhængende og uddybende argumentation og præsentation af det teoretiske og metodiske grundlag for undersøgelsen kan findes i ph.d. afhandlingen "Teori og praksis i læreruddannelsen – kundskabsformer, kultur og kropslighed" (Knudsen 2012).

Denne rapport er en smagsprøve på nogle af de meget mere omfattende analyser, perspektiver og pointer som bogen indeholder. Rapporten er forfattet af projektleder på den kvalitative del, Lisbeth Hastrup.

PROJEKTDELTAGERE

Lars Emmerik Damgaard Knudsen og Lisbeth Hastrup har udført feltarbejde på én af hver af de fire professionsuddannelser. Derudover har Lene Storgaard Brok udført feltarbejde på to pædagoguddannelser, Helle Bjerg på to læreruddannelser, Aage Birkholm Lauridsen på to ingeniøruddannelser og Per Fibæk Laursen og Trine Kløveager Nielsen på hver én sygeplejerskeuddannelse. Lydfilerne er transskriberet af Winnie Fossdal, Stine Larsen og Helle Horslund. Winnie Fossdal og Stine Larsen har desuden holdt styr på det store materiale, og Stine Larsen stået for korrekturlæsning og lay-out og deltaget i redigering.

Det teoretisk metodiske grundlag for det kvalitative delprojekt er udarbejdet af Lisbeth Hastrup og Lars Emmerik Damgaard Knudsen, der også er redaktører af "Brug "gapet" mellem teori og praksis i professionsuddannelserne. Afsnittene om de fire professioner i den kommende bog er skrevet af deltagerne i feltarbejdet på disse.

Desuden vil vi rette en varm tak til de medvirkende uddannelsessteder, og de uddannelsesledere, praktikkoordinatorer, undervisere, praktikvejledere og ikke mindst studerende som har deltaget i den kvalitative undersøgelse.

BROBYGNING

I brobygningsbilledet ligger en antagelse om, at det er ved at overkomme modsætninger og forskelle at mulighederne for at forbedre uddannelserne findes. I arbejdet med den kvalitative undersøgelse har vi imidlertid måttet stille både spørgsmålet om, hvad der skal bygges bro over, og hvilke slags broer, der er bygget, og kan bygges. Vi har taget fire forskellige slags brobygning op til behandling:

Med forståelsen af hver af professionsuddannelserne som en hel kulturel praksis (Hastrup 2010, Lave 2002) undersøges de rammer og vilkår, der er, og de tiltag der gøres for brobygning mellem teori og praksis i professionsuddannelserne både på uddannelses- og praktikstederne. Desuden undersøges de måder, hvorpå teori- og praksisforholdet i uddannelserne forstås og opleves først og fremmest af de studerende, men også af de undervisere og praktikvejledere, som de møder før, under og efter deres første praktikperiode.

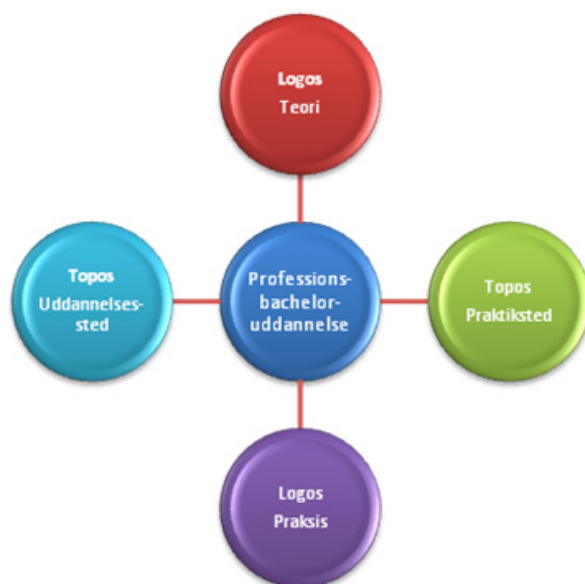
Vi beskæftiger os først og fremmest med relationerne mellem flere teori- og praksisforståelser, (Jorgensen 2005) og hvordan disse praktiseres på uddannelsernes forskellige steder af studerende, undervisere og praktikvejledere, der indtager forskellige positioner i uddannelserne.

De fire uddannelser i projektets undersøgelser repræsenterer de pædagogiske, sundhedsfaglige og tekniske fakulteter. Det giver mulighed for sammenligninger mellem uddannelser med samme lovgrundlag og grundstrukturer, men på tværs af fag, teoridannelser og professionsudøvelse. Endelig giver undersøgelsen af de fire forskellige professionsbacheloruddannelser Professionshøjskolerne mulighed for at studere brobygning mellem den overordnede rammesætning for uddannelserne og den enkelte uddannelse, og for at sammenligne og diskutere brobygning mellem de fire uddannelser indbyrdes.

Frafald og fastholdelse er en særlig problematik i hele Brobygningsprojektet. (Haastrup m.fl. 2013) I denne rapport behandles dette kun indirekte. Den analyse som præsenteres, kan indkredse hvor i forløbet, hvordan og hvorfor, der træffes vigtige valg om fastholdelse og frafald. Frafald og fastholdelse forstås som stadige processer som såvel studerende, som undervisere og praktikvejledere gennem forløbet er med til at udvirke.

I undersøgelsesdesignet fokuseres således på skift mellem de forskellige læringsrum uddannelses- og praktiksted samt mellem forskellige teori- og praksisforståelser.(Lave 2002, Schön 1987) Dette operationaliseres i Topos-Logosmodellen nedenfor.(Haastrup m.fl. 2013, Knudsen 2012)

Ved at undersøge professionsuddannelserne som hele sammenhængende praksisformer på tværs af uddannelses- og praktiksteder, på tværs af de mange involverede positioner og aktører og på tværs af de mange teori-praksisforståelser som praktiseres i uddannelserne, vil vi forsøge at give bud på, hvordan brobygning gøres og opleves i professionsuddannelserne.

FELTARBEJDE I TEORI-PRAKSIS I PROFESSIONSUDDANNELSERNE

FIRE STJERNEEKSEMPLER

I denne rapport analyseres fire situationer, fire stjerneeksempler, en fra hver uddannelse. Situationerne er udvalgt som eksemplariske ud fra, at de viser nogle generelle vilkår for bevægelser mellem steder og møder mellem studerende, undervisere og praktikvejledere i de fire fokusuddannelser. Samtidig udpeger de specifikke forhold og situationer for den enkelte uddannelse. Situationerne siger således noget om den enkelte uddannelses særlige karakteristika og udfordringer, men de siger også noget mere alment om professionsuddannelsernes opbygning og forløb, som vil kunne genfindes i alle uddannelserne og forhåbentlig kan genkendes af såvel undervisere, praktikvejledere og studerende. Disse situationer er hhv.:

1. Møde for studerende, praktikvejledere og undervisere på pædagoguddannelsesstedet før praktik, hvor parterne bringes sammen for at præcisere mål og afstemme forventninger.
2. Færdighedslaboratorium på sygeplejerskeuddannelsen, hvor klinikkens rum iscenesættes på uddannelsesstedet.
3. Expert in teams på ingeniøruddannelsen, hvor Ingeniørvirksomhed iscenesættes på uddannelsesstedet med et fiktivt projekt og teambuilding mellem ingeniørlinjer som omdrejningspunkt
4. Professionsmøde på praktikskolen i læreruddannelsen, hvor parterne bringes sammen under praktikperioden.

BEVÆGELSER MELLEM STEDER OG MØDER MELLEM STUDERENDE, UNDERVISERE OG PRAKTIKVEJLEDERE

Professionsuddannelserne er vekseluddannelser, der foregår både på uddannelses- og på praktiksteder. I Brobygningsprojektet har vi undersøgt de overgange og brudflader mellem de to steder, som studerende bevæger sig mellem, men hvor undervisere og praktikvejledere som udgangspunkt er placeret hver sit sted. En vigtig gennemgående pointe i hele projektet er, at brobygning kan finde sted ved at lave mødesteder, så ikke kun studerende, men også undervisere og praktikvejledere flytter sig mellem stederne. Dette sker netop når praktikvejledere indkaldes til møde på pædagoguddannelsen, eller når undervisere fra læ-

reruddannelsen kommer ud til professionsmøde med studerende og praktiklærere, så der opstår nye former for møder mellem uddannelsernes tre parter. Det sker ligeledes ved fysisk at rammesætte eller simulere eller iscenesætte praktiksteder på uddannelsesstedet og etablere undervisningssituationer, der ligner professionspraksis fx i form af færdighedslaboratorier i sygeplejerskeuddannelsen eller Expert in teams på ingeniøruddannelsen.

OVERGANGSSITUATIONER MED DILEMMAER FOR STUDERENDE

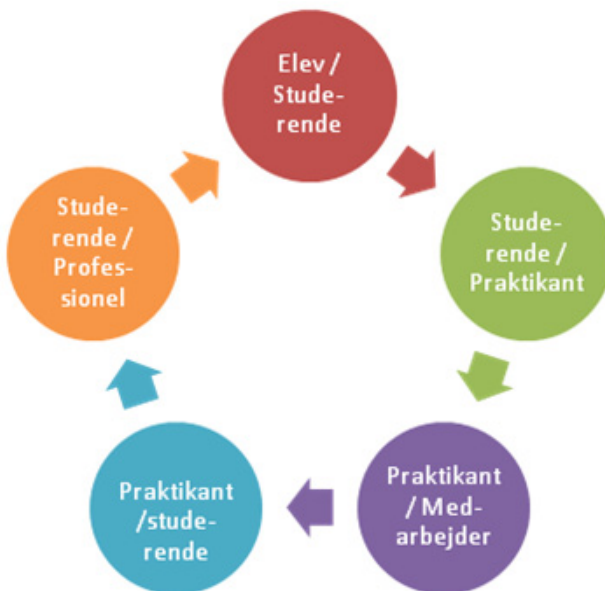
De fire udvalgte situationer i forløbet viser tilsammen også faser som de studerende gennemgår i løbet af professionsuddannelserne, og som tvinger og bringer dem igennem forskellige måder at forholde sig til sig selv, deres uddannelse og den profession, som de er ved at ud-danne sig til at være en del af.

Ved starten af uddannelsen skal de forholde sig til at møde uddannelsesstedets forventninger om at være selvstændige studerende, der tager ansvar for egen læring og stræber efter den særlige kombination af flere kundskabsformer, som efterspørges i bekendtgørelsen om Professionsbacheloruddannelserne og de lokale studieordninger. (Knudsen 2012) At blive studerende og ikke være elev som på ungdomsuddannelsen er en læreproces, der er en udfordring på alle uddannelserne for såvel studerende og undervisere. Denne situation analyseres på et møde for studerende, praktikvejledere og undervisere på pædagoguddannelsesstedet før praktik.

I forbindelse med første praktikperiode skal de studerende forberede sig på at være en del af en professionsarbejdsplads og finde sig selv som professionsudøver. Samtidig forventes de stadig at være studerende, der skal reflektere, dokumentere og analysere over sig selv og egen læreproces og kunne omsætte det i en skriftlig, akademisk genre. Der opstår dermed et dilemma mellem at være praktikant og studerende, men også et dilemma mellem at være studerende og medarbejder, hvis de studerende indgår i praktikstedets praksis først og fremmest som medarbejdere, der løser nødvendige opgaver uden at reflektere og analysere som forventet i studiet. Færdighedslaboratoriet på sygeplejerskeuddannelsen og de ingeniørstuderendes samarbejde på tværs af linjer om et fingeret virksomhedsprojekt analyseres ligeledes. Der er tale om to måder at kombinere læringspotentialerne fra de to steder og deres undervisningsformer.

Disse dilemmaer kommer atter en gang op, når de studerende "vender hjem" til uddannelsesstedet efter praktik og igen skal "sidde på skolebænken" og få praktikken og de brugere, elever, patienter eller samarbejdspartnere ud af kroppen og hovedet og på ny vende sig mod den teoretiske undervisning med de erfaringer og den viden, de har med sig fra praktikopholdet. Eller dilemmaet kommer op, som vi skal se i den sidste situation, når underviseren kommer "ud" til dem i praktik for i et professionsmøde at spørge ind til og holde dem fast på forventningerne fra læreruddannelsen om refleksion og dokumentation og forberede dem på den professionsopgave, de skal skrive efter praktikopholdet.

Figur 3. figuren viser de dilemmaer som de studerende gennemløber gennem uddannelsen, men også udfordringer som såvel undervisere og praktikvejleder må forholde sig til.

BEVÆGELSER OG MØDER MELLEMLERE TEORI- PRAKSISFORSTÅELSER OG KUNDSKABSFORMER

En enkel men grundlæggende pointe i Brobygningprojektet er, at der ikke kun er én men flere måder at forstå teori og praksis, og at de ikke fordeler sig på uddannelses- og praktiksted

eller mellem studerende, undervisere og praktikvejledere på en enkel måde. Hver profession og professionsuddannelse, hvert fag i uddannelsernes fagrække, hver undervisningsform og aktivitet inddrager og kombinerer flere teori- praksisforståelser. Teori og praksis kan både forstås som i modsætning til hinanden, som en dikotomi, som et kontinuum, der er svært at forudsige, som sammensmeltede eller som dialektisk forbundne og mulige at skifte mellem. I hver af de analyserede situationer mødes og brydes disse forskellige forståelser og måder at praktisere dem på en kompleks måde. Gennem analysen kommer de til syne og til orde, og gennem sammenstillingen af de fire situationer fra de fire uddannelser, giver vi et indblik i, hvordan hver uddannelse og dem der deltager i den forventer og anerkender bestemte kombinationer af teori-praksisforståelser og kundskabsformer (Knudsen 2012).

FREMSTILLINGEN AF STJERNEEKSEMPLERNE

Hver af disse situationer er således valgt som stjerneeksempler på de pointer og resultater, som hele den kvalitative delundersøgelse er kommet frem til. De bliver opridset ud fra vores observationer som feltarbejdere på netop dette sted og denne situation. De inkarnerer vores oplevelser og analyser og med dem bliver det muligt at få et første indblik i det omfattende og rige materiale, som det kvalitative projekt har genereret. Derudover bliver det muligt at følge de analytiske strategier, som er udviklet undervejs. (Knudsen 2012, Haastrup & Knudsen 2013)

For hver situation inddrages observationer i form af feltnoter og interviewcitater (i kursiv). Hvor andet ikke er angivet, er der tale om feltnoter/observationer hvorimod interviewcitaterne er angivet med anonymiseret informantnavn. Interviewcitaterne for de involverede parter er enten sagt på stedet eller i senere interviews. Disse observationer og udsagn modstilles, og analyser antydes ud fra det kvalitative projekts teoretisk begrundede kundskabsformer, teori-praksisforståelser og livsformer. Formen er i denne tekst spørgende og lader materialet tale i sig selv ved sammenstilling

PRAKTIKVEJLEDERDAG PÅ PÆDAGOGUDDANNELSEN

STED

Vi er d. 22.4.2010 observatører på feltarbejde i et undervisningslokale på pædagoguddannelsen sammen med et hold pædagogstuderende, deres underviser og nogle af de praktikvejledere, som de om kort tid skal i praktik hos. Praktikvejlederne er inviteret ind på uddannelsesstedet til et formiddagsarrangement fra kl. 8 til morgenkaffe med lune grovboller fra kantinen. Dorte, underviseren i DKK (dansk, kultur og kommunikation) er værtinde på arrangementet, der starter med uformel snak, så man kan lære hinanden at kende.

På denne pædagoguddannelse ligger første praktikperiode allerede efter to måneders introduktionsforløb på uddannelsesstedet. Praktikstederne dækker såvel vuggestuer, børnehaver, SFO og specialpædagogiske tilbud, og er fordelt over hele regionen. De studerende er på forhånd fordelt ud på hver sin pædagogiske arbejdsplads af praktikkoordinatoren, og ikke alle har fået den type institution, de havde ønsket. Inden praktikperioden har de studerende besøgt praktikstedet og talt med deres vejleder om det skriftlige praktikdokument (et skema med læringsmål), som er fælles for alle pædagoguddannelserne under denne professionshøjskole. De studerende har lagt deres dokument på Fronter, og underviseren har kommenteret på det. Det skal endeligt underskrives på dagens møde, efter at man i fællesskab mellem studerende, praktikvejledere og underviser, har fået afstemt forventninger, og har fået præciseret og diskuteret læringsmål og indhold i de studerendes oplæg:

Praktikdokumentet, et skema med læringsmål som studerende har udfyldt inden praktik, skal nu revideres sammen med praktikvejleder og underskrives endeligt i dag. Det endelige skema er det, som de studerende vil blive bedømt på efterfølgende. Formålet er tilsyneladende at støtte den studerendes proces, fremme samspil mellem teori og praksis, praktikvejleder, studerende og underviser, fremme refleksion og fastholde forløb og læring.

Praktikvejlederdagen er et fælles initiativ på denne pædagoguddannelse. Dorte har som underviser et for hende klart brobygningstiltag, hvor de mange praktikvejledere, der er involveret i den nye pædagoguddannelse, som stiller nye krav til praktikperioderne, inviteres til

et samarbejde på uddannelsesstedet. Dorte starter med at byde velkommen og fortæller at:

Kernen i denne første 10 ugers praktik er pædagogiske relationer, og hvordan de skabes samt daglig praksis i den pædagogiske institution. Det er blevet introduceret i undervisningen, gennem temaer i pædagogik og DKK, hvor de studerende er trænet i faglige begrundelser og evaluering.

Underviseren kæder mødet og praktikken sammen med undervisningen – men det berøres ikke senere i grupperne, som alene tager udgangspunkt i praktikstedet og deltagernes egne erfaringer.

Efter den fælles introduktion opdeles deltagerne i grupper efter institutionstyperne: vuggestue, børnehave, SFO og specialinstitution. Nu skal de studerende fremlægge deres planer, men planerne er der ikke, som Dorte havde forventet. De skulle have været kopieret til uddeling i grupperne sammen med de kommentarer, som hun har skrevet til hver af dem.

Det har ingen af de studerende rigtig forstået, så en halv times tid går inden dokumenterne er klar, og ikke alle får printet den udgave ud, hvor underviserens kommentarer er med. Praktikvejlederne bemærker, at det er spild af tid. Dorte glatter ud, mens man venter og taler om andre former for kommunikation mellem uddannelses- og praktiksteder.

De færreste studerende har læst på praktikstedets hjemmeside, som ellers er samlet og gjort tilgængelig på uddannelsesstedets hjemmeside. Her kan institutionerne gøre rede for deres virksomhed, profil og særlige læringsmuligheder. Institutionerne har heller ikke alle husket at opdatere oplysningerne. Når fordelingen foretages af uddannelsesstedet, er det åbenbart ikke så vigtigt for de to parter at orientere sig om hinanden? Nogle vejledere vil også gerne have adgang til de studerendes elektroniske dokumenter om praktik, så de løbende kan følge med og dele med underviserne, hvilket dog ikke er muligt. Dette vidner om en praktisk brobygning mellem undervisere, praktikvejledere og studerende gennem delt viden, der endnu ikke er gennemført.

De studerende har forud for dagen først og fremmest tænkt på sig selv og deres egen læreplan, som de gerne vil have respons på af de praktikvejledere, som er deres arbejdsgivere, undervisere og bedømmere de næste 10 uger. Praktikvejlederen opleves således som en særlig person og rolle, som den studerende skal arbejde sammen med på praktikstedet. Et sted der adskiller sig som et helt andet sted med andre regler, vaner, rutiner og traditioner end pædagoguddannelsesstedet eller "skolen", som de studerende ofte omtaler det.

I GRUPPEN

I den gruppe hvor forskeren sidder med, er der 4 studerende: Anne, en kvindelig studerende i 30'erne der selv har to børn, og tre unge mandlige studerende, Kristian, Daniel og Tim. Desuden er der to praktikvejledere: Hanne, en nyuddannet kvindelig pædagog, der er vejleder for første gang, samt Henrik, en midaldrende mandlig SFO-leder, der har taget endnu en praktikant oven i andre opgaver. Ingen af dem har vejlederkursus eller diplomuddannelse. Kristian og Tims praktikvejledere kunne ikke komme, da det tilsyneladende er svært at frigøre dem på praktikstedet.

Praktikdokumentet er udformet som en kontrakt og indeholder et skema med kategorier, som det volder de studerende problemer at gennemskue og passe deres endnu uklare forventninger og mål ind i. Underviseren Dorte har opfordret til, at grupperne starter med fremlæggelser fra de studerende, der er nået længst, så de kan være et godt eksempel for de andre. Hanne foreslår, at Daniel, som hun selv har givet vejledning, lægger ud. Hanne er som nyuddannet meget opmærksom på, hvordan skemaet kan udfyldes, så det lever op til de formelle og faglige krav og korte, klare formuleringer i punktform. Det fremgår også af Daniels fremlæggelse, at han:

(...) hæfter sig meget ved skemaets struktur og ved, at kategorierne skal bruges rigtigt og ting kommer i de rigtige kasser.

Daniel læser op fra sin egen tekst, selvom der nu er brugt tid på at printe ud. Det lægger en linje for de øvrige fremlæggelser. Flere har problemer med højtlesning af egen tekst, så det tager tid. Oplæsningen frafaldes først ved sidste studerende og erstattes af fri samtale for at

kunne nå igennem. Daniel får ros for sin plan, men får forslag om konkretiseringer. Anne har derimod grebet det anderledes an:

Anne har skrevet lange sammenhængende prosastykker og ikke korte punkter som Daniel. Det kritiseres som fyld og rod i kategorierne, selvom meningen er god nok, og de godt kan forstå, hvad hun mener. Hun bliver rød i hovedet og ser ked ud af det, undskylder, men bliver dog ved at komme med kommentarer.

Bagefter diskuteres skemaet, og der er enighed om, at det er lidt besværligt og opleves som noget udefrakommende. Underviseren går rundt mellem grupperne og pointerer:

At der er forskellige skrivestile, og der ikke er en enkelt opskrift.

I denne gruppe bliver Daniels opskrift, formidlet af Hanne, den rigtige. Annes mere sammenhængende, begrundende og detaljerede måde at skrive på, passer ikke rigtigt ind.

DILEMMA MELLEM AT VÆRE ELEV OG STUDERENDE

De studerende er kun få måneder henne i studiet, og Anne har ikke været i uddannelse i årevis, mens de tre mandlige studerende stadig har måden at være elev i HF eller gymnasium med sig. Praktikdokumentet konfronterer dem med en skriftlig genre som er uvant, idet dokumentet indskrives de studerende i en formel kontrakt mellem uddannelses- og praktiksted, der både handler om et fagligt indhold, som de kun lige har snuset til, om en pædagogisk praksis, som de fleste af dem endnu ikke kender, samt om en bedømmelse og arbejds- ansvarsdeling mellem de to steder. De studerende oplever det som udvendigt, og der er nervøsitet for at gøre det "rigtige". Omgangen med denne form for skriftlighed er uvant, og den mundtlige formidling omkring den bliver formel og stiv. På denne dag forventer de studerende tydeligvis, at underviseren som en lærer tager ansvar og lægger praktikplanlægningen til rette for dem som elever. Hvis de selv skal gøre noget, skal der gives meget klar besked. Den plan som underviseren har lagt for forberedelse og gennemførelse af dagen, forudsætter imidlertid,

at deltagerne er studerende, der forbereder sig og medvirker aktivt. I sammenstødet mellem forudsætninger og forventninger til hvordan dagen skal forløbe, og hvem der har ansvar for hvad, fremtræder således en uklarhed mht., hvordan den studerende identificeres og identificerer sig selv. Det bliver underviserens lod at få tingene til at glide, så programmet nås. Det forsøger hun at gøre, så praktikvejlederne får indtryk af et professionelt uddannelsesmiljø, og de studerende får rettet op på den manglende forberedelse, uden at hun direkte påtaler den og skælder ud. Det er dog tydeligt, at de studerende ikke ser sig selv som nogen, der "hører til" på uddannelsesstedet og dermed som medværter for praktikvejlederne, der er på besøg.

RELATION MELLEM PRAKTIKVEJLEDER OG PRAKTIKANT

De studerende er meget opsatte på at få respons fra praktikvejlederne, og det er en skuffelse for de studerende, hvis vejlederen ikke er mødt op, fordi det er en anledning til personlig respons mellem hver studerende og dennes vejleder. De andre praktikvejlederes in-put betragtes dog også som gode:

Kristian glæder sig til in-put og mundtlig gennemgang, og vil gerne have noget med hjem, men forsvarer sig samtidig med, at spørgsmål og kritik er vigtige. Kristian fortæller i pausen, at han har ligget vågen hele natten og tænkt over, hvilken kritik han vil få.

Kristian tager responsen meget personligt: Det er jo første gang, han skal prøve sig selv af i pædagogisk professionel praksis, og det fremkalder nervøsitet. De studerende bliver på denne dags møde praktikanter, der skal følge og bedømmes af praktikvejlederen på praktikstedet. De to praktikvejledere lægger imidlertid op til forskellige relationer og forståelser af læring:

Hanne og Daniel har en munter jovial tone sammen, og hun praktiserer anerkendende pædagogik på ham, og roser ham ved enhver given lejlighed. Det virker opmuntrende på ham, men hun overtager efterhånden ansvaret for Svend fremlæggelse og skriver noter til Svend skema for ham, ligesom det virker som om, hun har været kraftigt inde over Svend læringsmål, som fremstår klarere og kortere end de andres. Henrik og Anne har tydeligvis en fælles pædagogisk forståelse og har talt sammen om skemaets opbygning og indhold, men

de skiller ikke med det på samme måde som Hanne og Daniel, og Henrik giver ikke samme opbakning til Anne. Anne får ikke samme plads og tillid i gruppen som drengene, skønt hun kommer med mange relevante og erfaringsbaserede indlæg og er langt mere detaljeret i sine planer end de øvrige.

Mens Hanne lægger vægt på, at hendes praktikant også er en god studerende, der kan anerkendes efter uddannelsesstedets kriterier, vægter Henrik, at Svend praktikant kan indgå på praktikstedet ud fra den pædagogiske forståelse, der er grundlaget der. Mens Hanne som professionel pædagog behandler Daniel anerkendende og søger at italesætte og dokumentere den pædagogiske faglighed, lader Henrik Anne tale for sig selv og tage såvel ære som tæve for det oplæg, som de har talt om på forhånd. Daniel anerkendes og opmuntres således på baggrund af en forholdsvis lille indsats stærkt hjulpet på vej af Hanne, mens Anne får formel kritik, der opleves som personlig pinlig på trods af stor faglig dybde og personlig erfaring. Således anerkender Hanne tydeligvis Daniels viden som relevant, faglig og, omstændighederne taget i betragtning, som tilstrækkelig. Det er altså Daniel selv og ikke praktikdokumentet, som anerkendes, fremhæves og diskuteres af Hanne i hendes vejledningspraksis, idet hun i særlig grad bemærker, hvor god Daniel er til at lade sig påvirke af hendes interventioner. Det står i kontrast til praktiklæreren Henrik, der som praktikvejleder ikke blot lægger vægt på et mindre personligt forhold til den studerende, men også registrerer, kommenterer og fremhæver helt andre sider af sin studerendes praktikdokument. Henrik er ikke rettet imod Anne selv, men imod det felt og den faglighed, som praktikdokumentet beskriver. I Annes fremlægning stiller han ikke sin person i vejen for, hvor Anne har ret og tager fejl. Henrik praktiserer derimod en kundskabsform, der er optaget af at systematisere og analysere erfaringer fra et partikulært til et universelt niveau.

MÅDER AT ARBEJDE OG LÆRE I PRAKTIK

I løbet af runden om de studerendes praktikdokumenter kommer flere måder at forstå forholdet mellem den enkeltes personlige læring og uddannelsens og praktikstedets krav frem:

Tim har også konfliktløsning som læringsmål. Det diskuteres, om han skal lade sig "omstrukturere" af feed-back fra vejledere og andre, eller om han skal holde fast ved sin egen måde

at gøre det på. Hanne råder til at holde fast på sig selv, og ”have sig selv med i alt hvad man gør”. (...) Henrik siger, at det er vigtigt at øve sig i selv at vurdere, hvad man gør, for senere bliver man alene og har ingen at dække sig ind under.

Kristians tema er kommunikation med børn. Han har en indbygget modsætning mellem at ville være åben, hjælpe og ikke styre – samtidig med, at han har problemer med at være en tydelig voksen med autoritet, der kan sige nej. Han møder forståelse på dette i gruppen og slipper nådigt igennem sin præsentation, selvom Svend oplæg er noget modsætningsfyldt.

Forholdet mellem det personlige og det professionelle diskuteres. Hanne siger, at man ikke skal tage det personligt, når børn bliver sure på en – så er man ikke professionel. Henrik siger, at personligheden er vigtig for, hvordan man kan være en tydelig velfungerende voksen. Hvis man ikke kan skabe betydende relationer, er det ligegyldigt, hvad man ellers gør. Man må tage på sig, at børn bliver sure over noget, man gør.

I de studerendes læringsmål er relationerne mellem dem selv og brugerne meget fremtrædende. Der fokuseres på, hvordan de studerende som personer, må være tydelige og afklarede og holde fast på sig selv.

RELATIONEN MELLEM PRAKTIKVEJLEDERE

Praktikvejlederne kommer ikke kun for at møde de studerende og underviseren, men også for at møde hinanden. En anden praktikvejleder siger senere om dagen:

Jeg var jo meget spændt på at møde nogen af de andre også. Og det var også temmelig nyt, der er sket mange ting, siden jeg sidst var vejleder. Og det var rigtig dejligt at snakke med ham [en anden vejleder], og jeg kunne også høre på holdet, på de ting, der blev sagt, jeg tænkte, nå, vi er meget forskellige vejledere, ikke. (Interview med Bente, Cecilies vejleder)

Praktikvejlederdagen bliver dermed også et forum for samtale om måder at være pædagog og vejleder på. Den nyuddannede Hanne lægger vægt på at leve op til reglerne og indgå i professionelle samarbejdsrelationer til kolleger og forældre, så vel som til praktikanter og uddannelsessted. Den erfarne Henrik, der allerede som selv lært arbejdede som pædagog

inden han fik sin uddannelse, lægger vægt på selv at handle og tage ansvar, så man som pædagog kan lede og udvikle andre, men også selv hele tiden lære.

De to vejledere er noget uenige om forældreinddragelse. Det er Hannes kæphest, mens Henrik hellere vil have, at pædagogen ordner tingene selv, så børn ikke bliver straffet flere gange. Hanne skelner mellem skole og fritid, og mener ikke man kan stille krav om, at børnene skal være sammen med nogen i fritiden. Henrik mener, at man styrer lige meget hvor.

Den tætte respons på de studerendes læringsmål og planer giver anledning til en faglig diskussion og erfaringsudveksling, som de studerende interesseret lytter med på. Praktikvejlederne taler dog ikke om undervisningen på uddannelsesstedet, eller om samarbejdet med underviserne, men referer til deres egen praksis som pædagoger.

RELATION MELLEML UNDERVISER OG STUDERENDE OG UNDERVISER OG PRAKTIKVEJLEDERE

Underviseren går undervejs i gruppernes arbejde rundt og følger op og søger at forbinde undervisning og praktik ud fra mere almene læringsmål:

Dorte kommer til og sætter sig lidt ved gruppen. Det får Kristian og Tim til at blive mere aktive/markere sig. Dorte understreger, at de studerende ikke skal kunne alt, men få indsigt i meget. Man skal spørge: Hvad lærer DU af det? Man lærer af sine fejl.

Hun taler til de studerende som studerende, men i deres personlige individuelle læreproces. Hun henviser desuden til litteratur og udlægger de formelle rammer på studiet. Med sin tilstedeværelse aktiverer hun desuden Kristian og Tim som gode elever, mens hun er der. Dorte forudsætter et delt fællesskab med vejlederne om praktikken som del af pædagoguddannelsen, men hvad der deles, og hvor der er forskelle og vanskeligheder om at oversætte mellem de to steder og dele af uddannelsen kommer tydeligere frem efter gruppearbejdet, da der bagefter samles op i fællesskab, så både studerende på holdet og vejlederne fra flere institutionstyper kan dele erfaringer og imødegå udfordringer.

DILEMMA MELLEM AT VÆRE PRAKTIKANT OG STUDERENDE

De studerende er allerede på vej i praktik og orienterer sig mod praktikvejlederne som de gerne lytter til. Konkrete ideer til deres forløb og projekter tager de til sig med kyshånd, både fra vejledere og de andre studerende. De studerende er meget fokuseret på sig selv som personer og på deres eget praktikforløb. De er derimod mindre fokuseret på helheden og på de fælles pædagogiske problemstillinger som kommer op og binder dem sammen som studerende.

BEDØMMELSE OG TEGN PÅ AT MÅLENE ER NÅET

I den fælles opsamling er der enighed om, at det er svært at opstille mål i skemaet som ikke er for abstrakte, ikke for konkrete og som både lægger op til en åben læreproces samtidig med, at de er til at bedømme på som praktikvejleder og underviser:

Hvis den står i for brede vendinger, så kan du ikke [bedømme, og] samtidig, hvis det bliver meget specifikt, kan man sige, jamen så, hvis det kun er de her 2-3 små mål, den studerende skal leve op til, så kan det jo også næsten være svært, ikke at gå igennem på det. (Interview med Henrik, Annes praktikvejleder)

Desuden diskuteres det, hvordan man kan dokumentere om disse læringsmål er nået og at definere, hvad der kan være tegn på dette. Underviseren understreger at:

Det må kunne ses. F.eks. hos modtagerne og ikke kun være en følelse hos den studerende selv.

At støtte sig til ens egen følelse er ikke nok i uddannelsessammenhæng. Tegn på pædagogisk arbejde og læring skal kunne dokumenteres. Det gælder derfor om at involvere flere parter. F.eks. forældrene i en forestilling eller udstilling, så man kan få en reaktion. Desuden skal tegnene på sigt omsættes til data, til praksisfortællinger og til skriftlig form i praktikrapporter. Det er svært for de studerende at foregribe hvordan, når de ikke har prøvet at arbejde pædagogisk. Hvornår har jeg foretaget en pædagogisk handling? Spørger Kristian. Og hvordan kan man

måle, vise resultater af og vurdere pædagogisk arbejde her og nu?

Det er lettere at tale om relationer end om hverdagspraksis, siger underviseren til sidst.

PÅ VEJ TIL FØRSTE PRAKTIK – HVORDAN GIK DET?

Første praktik er en observationspraktik på SU. Den adskiller sig fra de næste to halvårspraktikperioder, hvor de studerende er lønnede og en del af normeringen. Underviserne understreger, at de studerende har lov til at stille sig lidt på sidelinjen og lære af deres erfaringer på godt og ondt og ikke være medarbejdere. I undervisningen før første praktik bliver der ikke talt meget om de arbejdsmæssige relationer til kollegerne, eller vilkårene for professionel pædagogisk praksis. Temaet for den første praktik er "pædagogiske relationer" og "dagliglivet på institutionerne". På praktikvejlederdagen møder studerende og praktikvejledere hinanden, men der blev ikke talt så meget om, hvordan det kunne forstås som en pædagogisk relation, eller om hvordan praktikanternes plads på praktikstedet er som medarbejdere. Alle parter fokuserer på de personlige relationer mellem de studerende og brugerne. Underviseren taler om praktik som en del af uddannelsen og som en læreproces. De redskaber de studerende tilbydes til selv at holde fast i at være studerende undervejs i den 10 ugers praktik er logbog, praksisfortællinger og studiedage. De skal fastholde tegn på læring og pædagogisk arbejde, men de bliver ikke rigtig brugt, før de studerende er tilbage på "skolen" igen.

Praktikvejlederne taler om praktikanternes personlighed og måder at indgå i hverdagen på netop deres praktiksted. Praktikanternes forløb bliver meget forskellige. I den tætte hverdag, hvor man arbejder sammen omgivet af brugere, er det svært at finde tid og ro til samtale og refleksion. Det at være studerende i praktik, bliver til tider utydeligt. Det er meget gennem kropssprog og korte beskeder og tilbagemeldinger i arbejdet med brugerne, at kommunikationen foregår. Praktikanterne ser og efterligner vejleder og andre medarbejdere og finder sine forbilleder. Situationer som de og deres praktikvejledere griber fat i som udgangspunkt for vejledning og refleksion, bliver ofte enten meget akutte, fordi de studerende ikke magter situationen, overtræder regler eller gør noget særligt vellykket – eller lidt tilfældige, fordi der er så mange at vælge imellem. Det samme gør sig gældende, når de studerende skal omsætte situationer til praksisfortællinger og tematisere og fokusere på noget problematisk, alment eller noget, der viser en teoretisk pointe.

POINTE

På praktikvejlederdagen kan alle bidrage med deres personlige historier, som indgår i et fagligt men også personligt fællesskab om at udvikle og lære i pædagogisk praksis. Derfor er dette tredje læringsrum også en spændende og givende sammenhæng for praktikvejledere og studerende, som åbner for samtale og dialog som LOGOS, fordi TOPOS referencen ikke er der, og der ikke på forhånd er fælles erfaringer og referencer.

I FÆRDIGHEDSLABORATORIET PÅ SYGEPLEJERSKEUDDANNELSEN

STED

Vi observerer i et færdighedslaboratorium på en sygeplejerskeuddannelse d. 9.4.2010 i første lektion fra 8.15 – 9.00. Færdighedslaboratoriet er indrettet som en stor hospitalsstue med hospitalssenge og udstyr, så det ligner en stue på det sygehus, der ligger lige på den anden side af vejen. Her skal de fleste studerende snart i deres første rigtige praktik på modul 3 efter et halvt år på uddannelsesstedet. Inden de studerende træder ind i rummet, er der flere regler, de skal tænke på. Regler som gælder, når man arbejder i klinikken, men som også efterleves på denne del af uddannelsesstedet:

Til at starte med opfordres de studerende til at kigge på hinanden og finde ud af om de er reglementeret påklædt. De har alle kittel på, men nogle mangler hårelastik, mens andre har støvler og lange bukser på. Sygeplejelæreren forklarer om hygiejne, og hvorfor det er vigtigt at overholde tøjreglementet.

Først da alle opfylder hygiejnekravene, kan de komme ind og gå i gang. I færdighedslaboratoriet er der 3 stationer med 2-3 senge i hver. De studerende deles i 3 grupper ca. 5 i hver. Hver gruppe går sammen med en underviser til en station. Der er en klinisk vejleder fra sygehuset, Kirsten, som skal være med som underviser for en gruppe i dag. De to andre, Dorte og Bente er undervisere på sygeplejerskeuddannelsen.

FORLØB

Dorte introducerer sin gruppe 1 til det, der skal foregå og fordeler roller mellem de studerende:

Hun fortæller, at de studerende skal øve sig i det praktiske. De studerende skal også prøve at ligge i sengen, at være patienten, idet det kan give nogle erfaringer, man kan bruge i praksis. At mærke det på sin egen krop. Hver studerende skal prøve både at være patient og sygeplejerske.

Ligesom de studerendes kroppe og påklædning skal være "reglementeret" som i klinikken,

skal de også som personer mærke, hvordan det er at være både patient, der bliver behandlet, og sygeplejerske der i kropslig fremtræden og social omgang handler professionelt i rollen. I gruppe 2 går to studerende i seng som patienter:

Bente siger: "Snak med patienten som om det var en rigtig patient". De studerende siger "godmorgen" til patienten. Der er en god stemning, og de studerende synes, at det er sjovt, særligt den situation at den ene ligger i sengen som patient. De studerende skifter mellem at snakke almindeligt med hinanden og gå ind i rollerne som patient og sygeplejerske. De diskuterer, hvordan det, de gør, føles for patienten: "føles det her behageligt?". Undervejs kommenterer Bente fx: "find den rigtige arbejdshøjde for sengen".

De studerende instrueres i deres roller som enten sygeplejerske og patient men kan fleksibelt gå ind og ud af rollerne og "bare" være studerende. Underviseren beholder sin rolle som underviser og instruktør. De færdigheder, som indøves i færdighedslaboratoriet, er grundlæggende arbejdsopgaver og praktiske færdigheder, som indgår i sygeplejepraksis. De studerende skal i dag øve sengebåd. De skal vaske ansigt, arme, hænder og børste tænder på patienten. Der bliver peget på den fysiske og materielle indretning af arbejdspladsen i klinikken. Sengen der kan reguleres i højden, kluden der skal være ren, fugtig og kan foldes og bruges på forskellige måder påkalder sig opmærksomhed og må betragtes og tages i brug på begrundede måder.

SENGEBADNING PÅ FLERE MÅDER

Observationen af de tre grupper viser, at underviserne griber sengebådningen meget forskelligt an, selvom de er sammen med de studerende i samme rum og i samme time. I Gruppen hvor den kliniske vejleder Kirsten er med for første gang, foregår det sådan:

Kirsten forklarer meget konkret, hvordan kluden foldes og bruges, og hvorfor. Derefter prøver den studerende at vaske ansigtet på den anden. Patienten har gjort sig slap, og det medfører meget grin, da de andre studerende skal tage tøjet af hende. Kirsten forklarer hovedsageligt praktiske ting. Hun giver praktiske instrukser: "Nu skal du gøre sådan".

Undervisningen går for hende ud på at indøve færdigheder, som er vanskelige at nå at instruere i og indøve i klinikken. I gruppen hvor Dorte underviser er hun:

også i gang med at forklare, hvordan man folder vaskekluden. Hun forklarer, at der er forskellige måder at gøre det på, og de kan alle sammen være rigtige. Det vigtige er, at man overholder de grundlæggende hygiejneprincipper. Mens de studerende vasker patienten, går de indimellem i stå og spørger underviseren, hvad de nu skal gøre. Underviseren viser og forklarer. Undervejs opfordrer hun jævnligt de studerende til at snakke med patienten. Dorte forklarer, hvorfor og hvordan man skal gøre tingene. Hun kommenterer det, de studerende gør – observerer de studerende og blander sig, hvis hun har en kommentar. Hun giver mest praktiske instrukser og gode råd til praksis.

For Dorte går undervisningen ud på at få grundlæggende hygiejneprincipper omsat til praktisk sygepleje. Der er flere måder at gøre tingene på, som man kan begrunde og variere, efter hvad der passer bedst i den konkrete situation. Men Dorte har sin måde at vaske patienten, som hun viser frem og som de studerende forsøger at følge, og de går i stå, hvis de ikke har hendes instruktion at følge. Hun lægger vægt på, at de studerende bliver i deres sociale roller. I den tredje gruppe griber Bente det igen anderledes an:

Bente kommenterer løbende og spørger: "hvorfor gør du sådan" og "hvad kan der ske, hvis du gør sådan". Ex: en studerende vasker patienten rundt om øjnene i retning mod tårekanalen og Bente spørger, hvad der kan ske, når man gør det. Det ved den studerende ikke helt, og Bente forklarer, at man kan risikere at tilstoppe tårekanalen.

Bente lægger vægt på dialogen med de studerende om, hvordan de vasker. Hun spørger til begrundelser og risici ved en given praksis, men viser ikke selv, hvordan hverken man gør, eller hun selv ville gøre. Derimod inddrager hun, hvad de studerende har lært i de andre moduler i uddannelsen:

Bente inddrager elementer fra klasseundervisningen. Den studerende er nået til at skulle vaske patientens ben. Bente siger, at nu skal de bruge alt det, de har lært i fysiologi. Hun opfordrer den studerende til at undersøge benet, huden, udseendet og temperaturen. Den studerende siger, at benet er varmt. Bente: "Hvorfor er benet varmt? Hvad tænker du om det?" Studerende: "Det ved jeg ikke". Bente: "Kan du huske de timer, vi havde om temperatur og puls?" Studerende: "Nå ja". Den studerende mærker pulsen på patientens fod. Bente forklarer, at pulsen, farven og temperaturen på patientens ben giver information om blodgennemstrømningen.

I færdighedslaboratoriets iscenesatte læringsrum, gør Bente pludselig den studerendes ben til en læringsgenstand med mange faglige iagttagelsesmuligheder, der kan bringes op og bringes sammen i en fælles samtale. Det samme gentager sig med en ny studerende:

Bente: "Hvad ser du ved benet?". Studerende: "Ikke noget". Bente: "Jo, der er nogle ar. Hvad tænker du om det?". De taler om tegn på huden - temperatur, farve og modermærker. Benet er lidt koldt. Den studerende er lidt usikker på, hvad det betyder, så patienten blander sig: "Jeg tænker på blodforsyningen". Bente: "Ja, hvordan kan vi finde ud af det?". Studerende: "Det ved jeg ikke". Bente: "Kan du huske vi havde nogle timer om at læse puls?". Studerende: "Ja". Den studerende går i gang med at måle pulsen. Bente forklarer om pulsen, og hvad den betyder.

Sengebadningen i færdighedslab bliver her en anledning til at koble anatomisk, fysiologisk og sygeplejefaglig viden med et klinisk blik og iagttagelse af en konkret patient i en hospitalsseng og med de andre teknologier af materiel og håndværksmæssig karakter, som er til rådighed. Det handler om at stille de rigtige spørgsmål og have bud på, hvordan man kan besvare dem. De studerende er endnu uvante med denne måde at lære det kliniske blik og ved først ikke noget, men guides af Bente til at koble relevante faglige teorier og begreber på det, der lige nu er i fokus. Da sengebadet er færdigt, er der pause. Efter pausen skal de studerende bytte roller, og til slut skal de samles og reflektere over forløbet.

BEGRUNDELSER OG OPLEVELSER I FÆRDIGHEDSLABORATORIET

Observationen af undervisningen i færdighedslaboratoriet hvor studerende, undervisere og klinisk vejleder mødes, kan suppleres og nuanceres med de involveredes oplevelser af og begrundelser for, hvordan og hvorfor de deltog, som de gjorde.

UNDERVISER

Bente ser sin måde at koble gensidigt mellem teori og praksis i færdighedslaboratoriet som en meget effektiv undervisningsmetode sammenlignet med den øvrige teoretiske undervisning i forelæsninger eller på hold. Hun refererer i et senere interview, at de studerende bagefter siger:

”Vi har aldrig lært så meget som på modul to, aldrig”, ”vi troede ikke vi kunne lære så meget”. På modul to, når arbejdet er færdigt, så falder tingene lige så stille på plads for dem, og de forstår, hvorfor skulle vi snakke sygeplejeprocess, og hvorfor skulle vi snakke omkring de forskellige teoretikere.(...) Sådan, nå, jo, ja og de kan begynde at glæde sig til klinisk praksis, også. (Interview med Bente, underviser)

Hun oplever forskellen mellem øvelser i færdighedslaboratoriet og klinisk praksis, som følger:

Jamen, de får lov at øve, uden handletvang.(...) De får lov at prøve igen og igen og i delfunktioner. Det kan de jo ikke i klinisk praksis. (...) altså, de kan forfine en funktion. Det kan de jo ikke derovre. Og de får tilbagemeldinger i nuet. Altså, hvad tænkte du, lige nu? Så, det supplerer bestemt det hinanden. (Interview med Bente, underviser)

KLINISK VEJLEDER

I et interview med den kliniske vejleder Kirsten, mens de studerende er i praktik, kalder hun færdighedslaboratoriet for ”demonstrationsstuen” og fortæller, hvordan hun var kommet med over på uddannelsesstedet, den dag vi observerede:

For allerførste gang har de bedt om, om vi var nogen fra klinikken, der ville komme over og være med. Om det så er fordi, de mangler lærerkræfter eller hvad, det ved jeg ikke. (Interview med Kirsten, klinisk vejleder)

DILEMMA MELLEM UNDERVISER OG KLINISK VEJLEDER

Færdighedslaboratoriet kan i udstyr og teknologi demonstrere og gennemspille både de indarbejdede rutiner i hospitalets hverdag som sengeredning, sengebading, vending, sårbehandling, injektioner mm. På dette uddannelsessted er der investeret i dukker og udstyr, der også gør det muligt at illudere mere komplekse sygdomme og situationer. Undervisere som Bente ser store læringspotentialer i at koble cases og situationer i praksis med teorier og begreber fra den øvrige undervisning hele vejen igennem uddannelsesforløbet. Undervisning i mindre grupper med tæt dialog mellem studerende og underviser er ressourcekrævende, men gør det muligt helt tæt at supervisere og reflektere samtidig med indøvning af praktiske færdigheder på en korrekt og velbegrundet måde. Den kliniske vejleder er glad for, at de studerende har indlært basale praktiske færdigheder, så det ikke kræver instruktion og tid i praktikperioderne, da det er meget forskelligt, hvor meget tid og hvor mange ressourcer, der er til rådighed på de enkelte afsnit. Men hun kan ikke lige se, hvorfor netop hun skal komme og lære de studerende det på skolen.

Man kan fortsætte sin praksis som såvel teoretisk underviser som klinisk vejleder i færdighedslaboratoriets tredje læringsrum. Den sygeplejefaglige og etiske kontekst der i klinikken sættes af patient og behandling og ellers er en fælles erfaring for undervisere og klinisk vejleder, kan her borttænkes eller midlertidigt suspenderes. Det ser umiddelbart ud til, at man gør det samme, på samme sted og i den samme lektion, men de didaktiske intentioner og praksis på dette iscenesatte sted kan blive særdeles forskellig.

Undviserne på uddannelsesstedet forsøger at skabe en tættere forbindelse mellem skole og klinik, og har prioriteret, at der skal være et samarbejde mellem undervisere og kliniske vejledere, selvom det kræver mange lærertimer at have tre undervisere på et hold på 15 studerende. Kirsten har registreret, at der sker noget nyt, men har ikke rigtig fået fat i begrundelsen. Kirsten har derimod tænkt over forskellen på, hvordan de studerende var på skolen, og når de er i klinikken i praktik, hvor hun følger dem tæt i 10 uger:

Ja, men det var faktisk meget sjovt for mig at opleve de studerende i den sammenhæng, fordi

der var de i skolesammenhæng med mobiltelefoner, og hvad der ellers foregår. Der var de ikke ude i klinikken, hvor de er gæster, eller hvor de har nogle normer at indordne sig under. Der var de i skoleregi. (...)Så det var en af de ting, jeg tænkte at, jamen der er forskel (...) de er meget mere ydmyge, når de kommer herud, nogle helt andre. (Interview med Kirsten, klinisk vejleder)

Hun hæfter sig ved de manglende normer og indordning i skoleregi, hvor de har opmærksomhed på deres egne ting i modsætning til sygehuset som en arbejdsplads, hvor de må rette ind. Forskelle i motivationen for at lære teori gennem det praktiske kliniske arbejde får hun et grundigere indblik i, når hun lærer dem og deres personlighed og baggrund at kende i praktikperioden:

Når de kommer herud, der var nogle, der havde arbejdet som hjælpere, og der var vel også nogle, der var uddannede som assistenter, og det var sådan lidt, ja: "hvad i al videste verden, kan du lære mig!". Og så var der én som sagde: "Ej, hvorfor har jeg ikke vidst det noget før, ej hvorfor kan man gå rundt i så mange år og hjælpe folk uden at vide det her". (...)Det fortalte også noget om deres personlighed. Fordi, "hvad kan du lære mig", så har du den attitude: det gider vi faktisk ikke, vi burde egentlig hellere være blevet hjemme. Og den anden pige der, som havde nøjagtig samme erfaring som de andre, eller havde været ude og arbejde i praktikken, hun var bare sådan, ej, hvor det var godt, og hvorfor har jeg ikke vidst det. Og det var helt anderledes. (Interview med Kirsten, klinisk vejleder)

STUDERENDE

De tre grupper studerende bliver altså mødt forskelligt. Den kliniske vejleder Kirsten, ser dem først og fremmest som praktikanter, mens Bente ser dem mest som studerende. Nogle studerende blev tavse og kunne først slet ikke svare, når Bente spurgte dem ud om, hvad de så på benet. Men når de studerende sammenligner færdighedslaboratoriet og praktikken synes de, at:

Praktikken var hård, fordi man hele tiden skulle være på, være interesseret og dygtig. Isabella fortæller, at det har en betydning for arbejdet, når der står en uddannet sygeplejerske

i nærheden. Man vil gerne vise, at man er god til det, at man er interesseret og reflekterer og observerer.

Der er altså også tvang til at blive bedømt som praktikant og person i praktikken både af klinisk vejleder og patienter. Men de er usikre på, hvad de egentlig bliver bedømt på i praktik og ikke mindst til eksamen. Dina fortæller, at hun til midtvejs samtalen gav udtryk for, at hun var usikker. Hun fik at vide:

"At hun var studerende, så hun skulle selv plukke æblerne, de kom ikke til hende". Sandra siger: "ja, men hvilke æbler skal jeg plukke?". Sandra og Dina giver udtryk for, at de gerne vil tage fat på opgaverne selv, men at de har brug for, at blive guidet og ledt på rette vej. Isabella mener, at der bliver lagt lidt for meget vægt på det selvstændige i studiet.

Undervisningen, der virker struktureret og standardiseret ud fra et naturvidenskabeligt grundlag, kan i den kliniske praksis både i færdighedslab og på de meget forskellige praktiksteder virke meget diffus. De store forskelle er med til at forvirre de studerende, der er enige om, at "samme 10 spørgsmål giver 10 forskellige svar fra 10 forskellige lærere". For hvad er vigtigst at kunne? Hvad er nok? Hvad er rigtigt og forkert? Når de studerende efter praktik ser tilbage på forløbet, tror Tine:

At oplevelserne i praktikken har gjort, at de studerende får forskellige meninger og holdninger, fordi man har oplevet meget forskelligt på afdelingerne. Der er stor forskel på, hvordan man her tackler forskellige situationer. Praktikken har været med til at forme de studerende og deres videre forløb. Det, man har lært, er blevet sat i perspektiv. Man kan bruge det til noget, og man har fundet ud af, at man skal lære mere for at kunne blive sygeplejerske. Praktikken

DILEMMA MELLEM STUDERENDE OG PRAKTIKANT/MEDARBEJDER

I færdighedslaboratoriet på uddannelsesstedet får de studerende mulighed for at være studerende og praktikanter på samme sted og på samme tid. De studerende kan "mærke det på deres egen krop", ikke kun hvordan det er at være sygeplejerske i et hospitalsrum, men også hvordan det er at være en patient på hospitalet, der bliver behandlet. De kan fleksibelt gå ind og ud af alle disse roller. I færdighedslaboratoriet fokuserer underviserne på det faglige og færdighederne og på den kropslige erfaring her og nu. Den personlige oplevelse af at være i klinikken på et praktiksted, at være sammen med patienterne, de andre ansatte og prøve sig selv af som sygeplejerske tages ikke rigtig med i denne iscenesættelse. Det er et "som-om sted", hvor man "leger" sygeplejerske og patient i et tilsyneladende veldefineret rum. Men de "rigtige svar" eller den "rigtige måde at gøre tingene på" fremstår diffuse for de studerende, der gerne vil have et enkelt svar. Stedet og den kulturelle kontekst omkring sygeplejerskepraksis viser sig at være betydningsfuld og indforstået.

POINTE

Man kan iscenesætte og lege professionspraksis, hvor det rumlige og materielle vægtes og hvor kroppens tilstedeværelse heri og håndværksmæssige færdigheder afprøves. Men stedets (Topos) hele kulturelle betydningsfuldhed, med dens levede indarbejdede både faglige, sociale og etiske handlings- og betydningssystemer er sværere at spille. De er indforståede og underforståede og de lader sig vanskeligt spille samtidig med, at rollerne på uddannelsesstedet, og de logikker der gælder i uddannelsessystemet, forbliver intakte. På uddannelsesstedet er underviser/studerende relationen uanfægtet. I mødet mellem underviser, studerende og den kliniske vejleder i færdighedslaboratoriet bliver der nogle gange uklarhed om de akademiske krav, og hvordan den studerende skal afbalancere den teoretisk begrundede og dokumenterede kliniske praksis og det situations- og personbestemte skøn.

har givet et billede af, hvordan fremtiden som sygeplejerske kan blive. En anden studerende, Luise, mener, at praktikken gør, at man som studerende enten bliver af- eller bekræftet i, at det er det, man skal bruge sit liv på. Det er de andre studerende enige i – der er mange fra holdet, der er faldet fra i løbet af praktikken, ca. 5. (Referat af gruppeinterview efter praktik)

Nogle af de studerende fanger mulighederne i færdighedslaboratoriet og er begejstrede:

(...) jeg synes færdighedslab er helt vildt godt. (...) Jeg synes i starten, når man fik alt det der anatomi og fysiologi, jeg tænkte bare: det er der jo ingen, der kan huske, alt det der. Hvad skal vi bruge det til? Men da man så kommer i færdighedslab, får man bare koblet det hele sammen. Vi lærte også inden om sygeplejeteoretikere, hvor jeg tænkte, ej hold nu op, det her, det er da alt for bredt, og det går man da ikke og tænker på i hverdagen. Men det gør man egentlig. Altså modul 2 prøven, det var vendepunktet, hvor jeg sådan ligesom fik sat det hele i perspektiv. (...)vi fik en case, hvor man kunne bruge det hele på kryds og tværs, (...) hvor jeg tænkte, det er derfor, jeg er her. Fordi så kan man faktisk med den viden jeg har, der kan jeg faktisk gøre en forskel for en person. (Interview med studerende, Tine)

Den samlende personlige betydning som Tine har fået gennem færdighedslab og i klinikken, har der dog ikke været nogen bearbejdning af på sygeplejeskolen:

De studerende har diskuteret det indbyrdes med hinanden men ikke på klasseplan. Isabella synes, at lærerne burde have spurgt til, hvordan det var for de studerende at gå til eksamen i praktikken. Hun mener, at alle ville svare, at det var forfærdeligt. Sandra ville også gerne have talt om selve praktikken. Tine synes også, at man i undervisningen ville kunne drage nytte af folks erfaringer. Isabella undrer sig over, at lærerne ikke er nysgerrige efter at høre, hvordan de studerende har haft det.

På den modulopbyggede sygeplejerskeuddannelse, går man hurtigt videre til næste modul. Refleksionen over helhedsoplevelsen og hvordan man lærer som person overlades til de studerende selv.

EXPERT IN TEAMS PÅ INGENIØRUDDANNELSEN PÅ UDDANNELSESSTEDET

STED

Vi er på feltarbejde på en ingeniøruddannelse i et stort, forholdsvis nyt kompleks, som huser universitetets undervisning, forskerpark, virksomheder og kulturinstitutioner. Vi følger studerende på 5. semester d. 6-7.12.2010. Her op mod jul arbejdes der intensivt med færdiggørelsen af semesterprojektet Expert in teams. Semesteret har bestået af kurser med holdundervisning og et projekt, hvor 8-10 studerende på tværs af de tre ingeniøruddannelsesretninger på uddannelsesstedet skal arbejde sammen. Grupperne organiserer og gennemfører deres projektarbejder på egen hånd. Som feltarbejdere må vi derfor tage kontakt til de studerende, der deltager i vores undersøgelse. Det er denne dag Jon, der er uddannet elektriker inden studiet på mechatroniclinjen, og Anna og Isabella der startede lige efter gymnasiet, og som går på interactive design linjen. Underviserne udarbejder 4 projekter, hvor såvel mechatronic, interactive design og innovative business studerende vælger sig ind efter interesse. I disse uger er der ikke holdundervisning, og underviserne opholder sig på deres kontorer eller på uddannelsens møde- og kaffestue, men kan tilkaldes af de studerende:

Grupperne har faste grupperum, hvor de holder til, men op til aflevering af projekter er der konkurrence om værkstederne, som udgør flaskehalse for arbejdsprocesserne. De bliver derfor udnyttet døgnet rundt, hvilket soveposer, tomme pizzabakker og colaflasker vidner om.

De studerende færdes stedkendt og bruger de forskellige faciliteter målrettet og fleksibelt:

De studerende går stilfærdigt rundt/sidder i laboratorierne alene eller i små grupper og ser ud til at arbejde koncentreret, selvstændigt.

De opholder sig rigtig meget på uddannelsesstedet, fordi det er der udstyr og computere findes. Jon fra mecatronic-uddannelsen fortæller:

(...) der er som regel altid nogen herude, næsten (...) lige meget hvilken tid på døgnet man kommer på. Hvis der er noget, der skal laves: afleveringer osv. til en vis dato eller tid eller et

eller andet, ja, så er jeg her også i weekenderne.(...) i løbet af ugen er der for meget at se til (...), og så venter man til weekenden, hvor man har fået hvilet ordentligt ud, og så aftaler man at mødes til middag og blive ved, til man er færdig. (Interview med Jon, studerende)

UNDERVISERNE

Underviserne har allerede i samarbejde mellem studieretningerne og ofte også med lokale virksomheder lagt rammen om projekterne:

Vi havde forskellige studieretninger tæt på hinanden. . De kender hinanden (...), og vi sætter dem sammen om en fælles opgave. Det skulle være en opgave, der var så stor, så der var flere aspekter i den. Ellers så skærer man den til, så den passer til fagretningen (...) og kalder på mange forskellige fagligheder. Noget af ideen det var så også, at de skulle lære at anerkende hinandens faglighed. (...) jeg synes bredt det lykkedes egentlig, de indgår meget ligeværdigt i team. (Interview med Mogens, underviser på ingeniøruddannelsen)

På 5. semester hvor Experts in Teams kører, er de studerende så fagligt uddannede, at ud fra deres egen faglighed skal være 'ekspert på holdet'. Mogens taler her om anerkendelse og ligeværd, men motivationen for de studerende er også, ifølge en anden underviser, Svend, at hver af retningerne bidrager til helheden og løsningen af opgaven:

(...) fagene kan bruges, og får det til at virke som en helhed (...). Så det der projekt, det der styrer i den opgave vi laver er, at de skal bruge de fag [de har haft]. (...) og vi har lavet studieordningen sådan, at projektets indhold passer til fagene (...). De studerende kan jo godt lide, at der er noget sammenhæng i det. (Interview med Svend, underviser på ingeniøruddannelsen)

I projekterne er teori og praksis ikke mulige at skille ud fra hinanden. Det vigtige er, hvordan det virker:

(...) teori og praksis, altså teori, finde ud af hvordan det virker og prøv at komme med nogle løsningsforslag og så prøv det af. De der fine modeller og en masse ligninger, jamen, så gå

ned og se om det virker, få bygget noget op: At hvis du trykker der, så gør den sådan ovre i den anden ende der (...). Det er så nemt at teste, tryk der og så skal den gøre det der oppe i den anden ende. (Interview med Svend, underviser på ingeniøruddannelsen)

I denne undervisningsform fungerer underviserne som konsulenter. Når de studerende har brug for det ind imellem tilkaldes de til værkstederne, for at se på de modeller de har bygget op, eller til grupperummene for at forklare og diskutere noget der ikke virker. De pædagogiske og didaktiske principper og intentioner må vi spørge meget direkte ind til for at få frem. Der tales ellers ikke meget om den slags, man gør bare løbende det, der er brug for.

PROJEKTET SOM DET TREDJE LÆRINGSRUM MELLEM UDDANNELSES- OG PRAKTIK- STEDER

Den problem- og projektorienterede tilgang er på alle semestre den centrale undervisningsform. Gennem problemer og projekter som har relevans for de virksomheder som ingeniøruddannelsen retter sig imod, indrettes holdundervisningen i de fag, der løber parallelt med projekterne, så de relaterer sig til aktuelle og gerne lokale forhold. Projekterne styrer undervisernes tilrettelæggelse af indhold og form i deres arbejde. Undervisernes arbejdserfaringer og netværk til virksomheder i lokalområdet inddrages aktivt i deres valg af projektemner, samarbejdspartnere på semesterprojekter – og ikke mindst i deres kontakt til praktikvirksomheder for de studerendes praktik i 6. semester. Projektet bliver dermed et tredje læringsrum, som binder alle uddannelsens parter sammen. Virksomhederne og den professionelle ingeniørpraksis er dermed hele tiden til stede i ingeniøruddannelsen.

EKSPERTS IN TEAMS SOM VIRKSOMHEDSSANDKASSE

I det tværfaglige projekt er der 8-10 studerende sammen, og det kræver organisering og arbejdsdeling af projektgruppen, men de sociale processer i gruppen overlades helt til de studerende selv:

Vi har jo egentlig ladet dem organisere sig fuldstændig selv, altså ligesom enhver anden gruppe, jamen, så vil der på et eller andet tidspunkt udkrystallisere sig en leder, og det er

egentlig det vi har ladet ske, ikke. (Interview med Mogens, underviser på ingeniøruddannelsen)

Ledelse ses som nødvendigt for, at gruppen kan arbejde på projektet:

Der er nogen der får en, skal man sige en virksomhedssandkasse her, fordi der er nogle, der får rollen som ledere, og det er så dem som ønsker det, det vælger de egentlig selv. Og det er jo ikke dem alle, der ønsker det, så det har vi egentlig ikke haft problemer med, måske bortset fra en enkelt gang. Der bliver dannet en organisation, og der er nogle, der påtager sig ledelsesansvaret og, på forskellig vis, med mere eller mindre godt udbytte. Men hvis udbyttet som sådan, altså et eller andet er gået i fisk, så kan det også være lærerigt. Det kan man måske lære mindst lige så meget af. Der er da i hvert fald nogle sidste år, som reflekterer meget over det, de har været igennem, og det var bestemt ikke noget der lykkedes, tvært imod. Jeg tror nok, at de lærte lidt om sig selv. (Interview med Mogens, underviser på ingeniøruddannelsen)

Underviseren fokuserer på lederen, og hvad han kan lære, og ikke på de der ikke bliver ledere, og hvad det betyder for deres læreproces og trivsel. At der kan opstå magtkampe og uenigheder betragtes ikke nødvendigvis som en ulempe, men som en vigtig personlig læreproces. Det bliver dog en proces som de studerende selv må tage vare på, og der tales ikke mere dybtgående om, hvad det var de "lærte om sig selv". De studerendes selvstændige proces i arbejdet med projektet gør underviseren til faglig konsulent, på sidelinjen men i princippet på lige fod med de studerende. Alle må de afvente og indordne deres indsats under problemløsningens proces.

STUDERENDE

Organiseringen af projektarbejdet kører for flertallet af projektgrupperne med regelmæssige møder og opfølgninger, hvor undergruppernes arbejde koordineres:

De har deres eget rum på ca. 40 m², hvor kun de har nøgle til. De bestemmer over det og kan bruge det, når de vil. Det er godt at have sit eget sted og ikke skulle arbejde, hvor der lige er plads. Alle sidder ved en skrivebordsplads med laptop og arbejder koncentreret. Der er opslagstavler, tavler med notater, notater på glasvæggene, køleskab og noget rodet. I

kælderen har de et testrum, hvor de afprøver styresystemet. Det er lykkedes for dem, nu skal de bare lave en hjemmeside til styresystemet på PC.

Projektgruppen giver mulighed for selv fleksibelt at styre og fordele opgaverne:

(...) vi har altid haft mulighed for, da det er os selv, der styrer det hele, jamen, hvis jeg fx godt kunne tænke mig at komme over i vindgruppen og arbejde, jamen, så har der ikke været noget i vejen for det. Eller hvis (...) vi siger, vi mangler en mand herovre nu, er der en der gider, at hjælpe os? (Interview med Jon, studerende)

Samtidig indgår de mindre opgaver meningsfuldt i en helhed:

(...)nu koncentrerer vi os om den lille opgave her, men den lille opgave, jamen, den udgør altså en stor del, fordi den samler den der, og den der gruppes arbejde i den sidste ende, så man er hele tiden en vigtig brik i en større del af projektet. (Interview med Jon, studerende)

I dette tilfælde kan Jons egne interesser, og de opgaver projektet kræver løst i dets forskellige faser fleksibelt organiseres, netop fordi de selv organiserer det samlede projekt uden indblanding. Jon har fokus på anvendelse og ikke på det etiske og erkendelsesmæssige. De to unge kvindelige studerende der går på interactive designstudiet er enige i, at det selvstændige arbejde er en god forberedelse til praktik:

(...) vi lærte at være på egen hånd, (...) det er jo meget godt at prøve det, inden man kommer ud i en rigtig virksomhed. Så det var ret godt forberedt, synes jeg. (Interview med Anna, studerende)

STUDERENDE BLIVER UNDERVISERE OG PRAKTIKVEJLEDERE FOR HINANDEN

I de sammensatte projektgrupper kan de faglige forskelle komplementere hinanden. Men der er også forskelle i køn, alder, etnicitet og indstilling til arbejdet. Hvem der kommer til at lede og bestemme, og hvem der må gå på kompromis afgøres internt i gruppen. På den måde bliver de studerende både undervisere, praktikvejledere og arbejdsgivere for hinanden, mens underviserne ser til på sidelinjen.

Projektet styrer og gennemtvinger logikker, der ligner dem, der findes på virksomhederne, der ansætter og fyrer, sætter i gang og leder og fordeler arbejdet. Underviser og studerende tænker således ens om projektarbejdsformens gode sider, men det bliver undervisernes opgave at samle op på de svagere studerende, som bliver ekskluderet af de andre studerende i grupperne.

POINTE

I ingeniøruddannelsen arbejder alle parter problem og projektorienteret. Projekternes relevans og anvendelsesmuligheder i erhvervslivets "virkelighed" er en fælles indforstået præmis. Uddannelsesstedet bliver en slags værksted, og de studerende bliver en slags medarbejdere, som selv leder og fordeler arbejdet og hinanden. "Gap'et" mellem teori og praksis, uddannelses- og praktiksted/arbejdssted udviskes derfor for de studerende. De der hænger på dannes til ingeniører, der arbejder selvstændigt indtil et problem er løst, på de betingelser der gives.

De studerende ser på samarbejdet med de andre fra hver sin studieretning:

Vi mekatronikker, vi laver det bare så det virker, og så hvis der lige pludselig kommer et eller andet design, hvor størrelsen eller et eller andet, det ikke passer til, hvor vi så får at vide, jamen det skal være den størrelse, jamen, så skal vi så eventuelt til at modellere hele vores elektronik om, så det kan være i boksen. (Interview med Jon, studerende)

Isabella har rollen som designmanager i det Expert in teams projekt, hun er med i. Hun mener at:

Interactive designere sidder et sted imellem/er en bro imellem "rigtige" designere og "rigtige" ingeniører. Hun føler tit, at man som Interactive designer bliver mødt med fordomme, fordi folk ikke ved, hvad man kan – det er en ny uddannelse, så det skal bevises, at man kan bruges. Hun føler sig ikke som "rigtig" ingeniør – de er lidt mere "computer-nørdede". De arbejder ud fra beregninger og tal, mens interactive designere arbejder meget med tegninger og 3D modeller. Der er enorm stor forskel, hvilket giver store problemer i forbindelse med Expert in teams. Det er enormt svært at kommunikere med hinanden. Men det er jo det man skal lære - og det bliver bedre - alle flytter sig - der bygges bro. (Referat af interview med Isabella, studerende)

Men mens Anna og Isabella bygger broer, forholdet Jon sig mere offensivt:

Der er da et par stykker her på universitetet, hvor jeg næsten vil kunne finde på og gå, så vil jeg sige, jamen så venter jeg et halvt år med at studere videre, hvis jeg skal være i gruppe med ham. Og det er der nogle, der har sagt, også til læreren, at vi stopper vores uddannelse eller sætter den på pause. (Interview med Jon, studerende)

De få studerende som underviserne skønner ikke "er modne nok", eller er "lidt for specielle", må de derfor tage sig af i særlige forløb. Det tolkes dermed som særlige personlige egenskaber ved nogle studerende, at der foregår eksklusion i projektgrupperne.

PROFESSIONSMØDET – ET MØDESTED PÅ LÆRERUDDANNELSENS PRAKTIKSTED

STEDET

Vi er på feltarbejde på en praktikskole i læreruddannelsen d. 17.1.2011. De to studerende Line og Marie har været på skolen i 5 uger i linjefaget dansk. Inden da har de været på skolen i en kortere "snusepraktik" og en observationspraktik, så de kender skolen, praktiklæreren og eleverne lidt. De skal denne dag have et møde sammen med Susanne, deres underviser i linjefaget dansk fra uddannelsesstedet, og praktiklæreren Trine. På denne læreruddannelse prioriterer man at holde sådan et møde også i første praktik. Man er begyndt at kalde mødet for professionsmøde for at vægte, at det handler om, hvordan man i fællesskab kan udvikle professionen. Før hed det en trepartsamtale.

De sidder i et roligt lokale som tilsyneladende er skolens selvbestaltede 'sproglaboratorium'. Der er tilsyneladende ingen klar eller nedskrevet dagsorden for, hvad der skal tales om, ligesom det heller ikke virker helt klart, hvem der er vært. Jeg bliver budt på kaffe af Trine, ligesom Susanne, men samtidig virker det som om, at det er Susanne, der leder samtalen, og er ansvarlig for at samtalen kommer videre. Alle sidder med papir og blyant foran sig. Trine er den eneste, der har øvrige dokumenter med – i form af en mappe med blandt andet skolens praktiksamtale, hvor hun har slået op på en side med CKF'rne for praktikken, samt sit hæfte, hvor hun tilsyneladende har skrevet notater i forbindelse med vejledningen af Line og Marie. Susanne har et enkelt stykke blankt papir og en blyant, hvor der bliver gjort enkelte notater under samtalen. Ida og Helene har også blok og blyant med, men noterer kun noget i deres kalendere, mens nogle af de andre taler.

HVAD ER DAGSORDENEN?

Dette møde har til formål at skabe fælles refleksioner over de studerendes praktikerfaringer. Det er egentlig de studerende, der skal have formuleret en dagsorden om det. Desuden skal mødet lægge op til valg af de studerendes problemstilling i den professionsopgave, der knytter sig til praktikken, og som de skal arbejde med i et to ugers forløb, når de er tilbage på uddannelsesstedet:

Der er flere steder, hvor samtalen går lidt i stå, hvor det ikke er klart, hvad de skal tale om. Det er hver gang Susanne, der introducerer de nye emner. Uden at det dog er klart, hvor disse temaer kommer fra. Men de handler mest om, at få de studerende til at fortælle mere. Susanne siger også et par gange, at det jo går godt. Hun ser dermed ud til at mene, at der derfor ikke er så meget at snakke om, men at det ville være anderledes, hvis der var problemer. Hun henviser til, at andre grupper har problemer, f.eks. med samarbejdet, og så er der mere at snakke om.

Efter lidt tid kommer skole-hjemsamtaler på banen. Det er en del af målet for denne praktik, men da samtalerne ligger forår og efterår, kan de studerende ikke være med til dem selv. Trine har planlagt, at de skal tale om det til næste vejledning. Det får Gitte til at henvende sig til Ida og Helene:

"Kan I huske, at vi på seminariet talte om jeres erfaringer med skolehjem samtalen?" Hun henviser til de studerendes forskellige erfaringer af, om det var ubehageligt / rart. Line siger om selve den samtale de sidder i: Vi ved jo ikke, hvordan vi laver en dagsorden til samtalen. Susanne siger igen, at der er mere at tale om, hvis der er nogen frustrationer over børn, 'der hænger i gardinerne', over undervisningen eller en selv. Det er noget andet, når det 'bare kører'.

Underviseren Susanne tolker samtalen som en undervejs og på-vej- samtale i hele de studerendes uddannelsesforløb, hvor hun som underviser har mulighed for brandslukning, hvis der er problemer. Det er dog også en mulighed for at få in-put til undervisningen og vejledningen af gruppen efter praktik:

Trine siger, at hun også har lyst til at sige, at de klarer det godt: Det er tydeligt, at de begge har erfaringer. Marie som spejderleder og Line fra folkeskolen. Det kan ses, at det ikke er første gang, de arbejder med børn, men at de træder ind i klassen som voksne – og det er ikke altid, det er sådan. Hun er ikke i tvivl om, at de vil blive gode lærere. Susanne siger, at det er hun heller ikke.

De studerende har imidlertid haft svært ved at lave en dagsorden for mødet. De er i tvivl, om

mødet handler om en bedømmelse af, om de er godkendt eller ikke godkendt som kommende lærere, eller om det er en mere uformel processamtale. Praktiklæreren griber lejligheden til at udtale sin bedømmelse af de studerende som personer i det hele taget. De vil blive gode lærere, fordi de har erfaringer og træder ind i klassen som voksne. De tre parter har dermed hver deres lidt skjulte dagsorden.

DILEMMAER I PROFESSIONSMØDET

Alle gør velvillige forsøg på at komme hinanden i møde, skabe relationer og bygge bro. Underviseren kommer til stede på praktikskolen, men hun er der i en anden forstand end praktiklæreren, der har sin professionspraksis her. Selvom de studerende både har været på uddannelses- og praktikstedet, er det meget forskellige forventninger de mødes med de to steder og det er forskellige erfaringer, de kan gøre sig. Når professionsmødet finder sted på praktikskolen, er det en markering af, at praktikken styrer, men de studerende mindes samtidig om uddannelsens krav til dem som studerende. Den generaliserende og analyserende måde at betragte praktik sætter sig imødekommende og uformelt på dagsordenen. I professionsmødet kan den underforståede dagsorden ses som en forhandling om, hvordan parterne kan italesætte, skifte imellem forskellige steder og måder at forstå teori og praksis og prioritere mellem kundskabsformer.

UNDERVISER OG PRAKTIKVEJLEDER RELATION

Trine er erfaren lærer på praktikskolen, hvor hun arbejder på de vilkår, som skoleleder og kommune sætter op. Susanne og Trine mødes om de studerendes praktik, som de begge er engageret til at stå for på hvert sit sted. Samarbejdet og samtalen er fra uddannelsesstedets side tænkt som noget, der foregår med og gennem de studerende. Men de studerende påtager sig ikke rigtig denne opgave, og de to andre må finde en måde at stå i relation til hinanden. Susanne spørger f.eks. ind til, hvordan de gør netop her med holddeling i undervisningen:

Susanne spørger først Line og Marie og så Trine, hvorfor der er holddeling, og hvordan det er. Det er Trine, der fortæller, at det er noget, de er blevet pålagt, men at det er godt. Susanne bemærker, at det jo både er socialt og fagligt, at eleverne får nye relationer og føler

sig trygge. Trine siger, at det først og fremmest er fagligt, men Susanne indskyder, at kommunerne jo alle sammen snakker om holddeling. Trine fortæller, at det er svært at muliggøre holddeling, fordi der er mange bindinger: så skal de til svømning og så er der læseindsats etc. (...) Susanne siger at der er bindinger alle steder, og at (...) det er 'frygtelig bøvlet'. Som 'almindelig lærer' tænker man "oh, hvorfor er det så svært". Trine er enig i, at det slet ikke er nemt. Susanne mener, at "struktur spænder ben for meget". Imens Trine og Susanne taler, lytter de studerende og skriver i deres kalendere.

Mens Trine taler om praktikskolens konkrete forhold, og hvordan kommunale beslutninger får betydning her, taler Susanne generaliserende om struktur og bindinger, mens hun prøver at indleve sig i, hvordan det er "som almindelig lærer". Trine svarer uddybende og professionelt, men er tilbageholdende i sit ordvalg. I denne situation overtager relationen mellem underviser og praktikvejleder dagsordenen, mens de studerende bliver tilskuere til underviserens brobygningstiltag og tillidsskabende øvelser.

I forhold til de studerende forsøger Susanne at fortsætte undervisningen fra uddannelsesstedet, både overfor de studerende og i sit eget hoved:

Susanne skriver. Der er stille et stykke tid. Hun siger: jeg skriver nogle ting, man kan samle op på, når I kommer på seminariet. Hun siger ikke hvilke ting, det er.

Det er noget, hun bringer med sig tilbage til uddannelsesstedet. De hører hjemme i en anden sammenhæng. Men flere gange i samtalen referer hun overfor de studerende til, hvad de har haft om på seminariet. Her kan Trine ikke være med, og der bygges dermed på fordomme om, hvad man lærer hvor:

Trine siger, at de også har oplevet at børnene har forskellige sociale forudsætninger, dvs. forskellige sociale baggrund/forudsætninger hjemme fra. Det ved man ikke, når man kommer fra seminariet. Susanne skynder sig at sige, at det om elevforudsætninger kommer senere i uddannelsen.

For praktiklæreren derimod handler det om den praktik og de praktikanter, hun er sammen med lige nu, og som afsluttes om et par uger. Trine forsøger at få praktikanterne til at være med i så meget af hendes arbejde som muligt, og deler erfaringer med dem. Hun vil gerne have, at praktikanterne fremlægger, hvad de arbejder med hos hende på praktikstedet.

Line fortæller: Første uge var det meget observation – men nu er det undervisning, og vi skifter ligeligt. De har set, at det er vigtigt at være tydelig i sine beskeder. De går også rundt og hjælper mens Trine eller den anden praktikant underviser. Line lærer af at hjælpe den enkelte elev og gør sig overvejelser over, hvordan man skal forklare det. Man kan se, hvordan eleverne tænker, når de skal løse en opgave, også selv om det er forkert. Marie siger, at hun efterhånden synes, det er sjovt at rette diktater derhjemme. Susanne bemærker humoristisk: 'Så begynder du snart at drikke kaffe – så er du en rigtig lærer og behøver slet ikke at gå på uddannelsen'.

Trine siger, at de har snakket om, at de skal prøve at bytte hold (i holddeling) for at se andre elever og andre lærere. Line tilføjer, at de er begyndt at snakke med praktikanterne på det andet hold om, hvordan det går den ene og den anden undervisningsgang. Trine får også frem, at praktikanterne har været til læremøde, teammøde og foredrag. De taler ikke kun om, hvordan det er gået med at blive en del af skolens hverdag, men også om de særlige udfordringer som linjefaget dansk stiller dem overfor. Bl.a. om forholdet mellem højtlesning og oplæsning og betydningen af dette for elevernes tekstforståelse i den undervisning praktikanterne har haft:

Line siger, at elevernes egen højtlesning kan forstyrre læseoplevelsen, fordi det bliver for hakkende og stammende. Trine spørger til forskellen på højtlesning og oplæsning(...): Hvordan er det at læse op? Marie siger, at normalt er det let – men at det var svært i dag, fordi hun havde på fornemmelsen, at de ikke forstod det. Trine svarer, at de ikke kan læse op som vi/voksne kan – og at det er svært, så det kan man ikke forvente, at børn kan. Line og Marie fortæller begge om, hvordan det er at læse op, at de indlever sig og laver stemmerne om. Trine siger at det gør DE, men det gør børn ikke. Susanne supplerer: Derfor er det interessant at reflektere over forskellen – fordelene og ulemperne.

Trine får ved at spørge ind til praktikanternes egen praksis og deres iagttagelser i undervisningen, nogle forskelle mellem dem selv og eleverne frem som almengøres til forskelle mellem voksne og børn. Susanne synes, at det er interessant med en danskdidaktisk refleksion over

BROBYGNING OG DILEMMAER

I samtalen opstår glimtvis situationer hvor Line og Marie selv oplevede, at de lærte noget betydningsfuldt. Ud fra den danskfaglighed alle deltagere deler, indgår praktikvejlederens delte erfaring på stedet og i samspillet mellem praktikanter og elever, og underviserens pædagogiske og faglige spørgsmål om begrundelser og referencer til begreber i undervisningen på seminarieret i en lærerig kombination for alle. Men langt fra hele samtalen får denne karakter, selvom det formodentlig er intentionen. Dilemmaerne i professionsmødet er, at forskellene mellem læreruddannelsens to steder, mellem teori og praksis, og uklarheden om bedømmelsesform og indhold, ligger som indarbejdede strukturelle relationer, som det forventes, at Line og Marie både som praktikanter og studerende selv skal forvalte og formulere. I denne svære brobyggerposition, skimtes kun mulighederne i, hvordan det sjældne og ressourcekrævende professionsmøde kunne bruges.

forskellen mellem lærerens højt læsning og elevernes oplæsning. I danskfagligheden finder de et interessefællesskab og et fælles sprog.

HVAD KAN MAN LÆRE AF HVEM OG HVOR?

I løbet af mødet bliver flere konkrete situationer mellem praktikanterne og eleverne taget op og vendt indforstået mellem Trine og de to praktikanter:

Line fortæller, at de har brugt psykologi meget, og at Trine er en stor hjælp, når de har lagt mærke til noget ved eleverne – f.eks. en elev de ikke kunne få øjenkontakt med. Så kan hun hjælpe med at forklare, hvad det er med det enkelte barn. Susanne siger, at det er godt med en erfaren lærer, der kan sætte en finger på tingene – hvis der er noget. ”Det er der meget

læring i. Det kan man ikke læse i bøgerne.” Marie har tænkt meget over det, de har haft i psykologi. At det ikke nytter at skælde ud. Hun giver et konkret eksempel på, hvordan hun ikke skældte ud, men bare hævede stemmen lidt, da en pige gjorde modstand.

I et senere interview fortæller Marie mere om situationen, som var et personligt vendepunkt for hendes opfattelse af sig selv som lærer i forhold til eleverne. Det viste hende hvordan hun trak på:

(...) min viden tilbage fra seminariet, tror jeg faktisk, det kom ind der, at det hjælper ikke noget at råbe og skrigte ad dem. Så, der hævede jeg bare lige stemmen lidt og sagde, du skal ikke svare mig igen, det vil jeg ikke have, fordi jeg er, overfor dig, som du er overfor mig. (interview med Marie, studerende)

Susanne siger, at nu taler de om teorier, men at det jo ikke altid er noget, man tænker over i situationen, men det også er noget, man kan bruge, når man kommer hjem og skal reflektere eller forstå situationer.

POINTE

I praktikperioderne skal de studerende både prøve sig selv af som lærere og bedømmes på, om de egner sig til at være lærere. Desuden skal de observere og indsamle materiale som kan indgå i en professionsopgave, når de kommer "hjem" på uddannelsesstedet. De studerende er fuldt optaget af at være i praktik, at følges med deres praktiklærer i hendes mangeartede gøremål og med at se, hvordan hun gør. Professionsmødet er tænkt som en bro mellem praktik- og uddannelsessted, og de studerende er udset til at være brobyggerne. Ovenstående viser, at formålet med professionsmødet ikke er tydeligt for deltagerne. Men professionsmødet viser også hvordan parterne taler, men også taler forbi hinanden, når de mødes fra hver deres steder og med forskellige måder at forstå teori og praksis og prioritere mellem kundskabsformer. Professionsmødet bliver en anledning til forsat udveksling, læring, modstand og udvikling, ikke kun for de studerende, men også for underviser og praktikvejleder.

Hun tænker dermed i en dialektik mellem teori og praksis, hvor de to både kan kobles sammen, men også kan adskilles i tid og sted. Spørgsmålet er, hvordan det nu skal forbindes med den professionsopgave, der venter, og som de studerende skal samle stof til, mens de er i praktik.

FRA PRAKTIKERFARING TIL PROFESSIONSOPGAVEN

Et af målene for professionssamtalen er at lægge op til valg af de studerendes problemstilling i professionsopgaven. Gennem samtalen har Susanne prøvet at drage problemstillinger, der egner sig til opgaven ud af de konkrete eksempler, de studerende har fortalt om:

Susanne siger til Line og Marie, at der jo er flere interessante ting at skrive om – differentiering, elever med særlige vanskeligheder.' Mon ikke I støder på noget i løbet af de sidste uger' siger hun.

Problemstillingen, og det materiale de skal skabe for at kunne belyse og diskutere det, er ikke noget, de studerende endnu har tænkt så meget over. Det bliver noget de forhåbentlig "støder på" til sidst. De kommer ikke nærmere indholdet, men Ida spørger til 'den der logbog de skal føre': Logbogen er en af de studieaktiviteter, som uddannelsesstedet kræver de studerende udfører under praktik. Line siger, at hun har skrevet sin i hånden:

Susanne siger, at det vigtigste er, at den er der. Hun ved godt, at praktikkontoret går op i, at det er på computere. Men bare de skriver, når der er noget, for at fastholde det, når der er noget. "Det bruger jeg selv". "Skriv ned når I har diskussioner, spørgsmål - ellers glemmer man udgangspunktet. Det er et værktøj til at blive klogere, men det er ikke et krav."

Line spørger ind til den tekniske udformning af log-bogen og de formelle krav til den. Susanne forsøger at tale om log-bogen som værktøj i de studerendes læreproces og nedtoner de formelle krav. Hvordan de studerende mere konkret kan producere et systematiseret og dokumenteret materiale, der kan bruges i professionsopgaven kommer de ikke ind på under mødet. Trine inddrages ikke i, hvordan de studerende kunne arbejde med en sådan undersøgelse i de sidste praktikuger.

MØDESTEDER

De fire udvalgte situationer har givet et indblik i, hvordan uddannelses- og praktiksteder, studerende, undervisere og praktikvejledere mødes i professionsuddannelserne til pædagog, sygeplejerske, diplomingeniør og lærer.

STEDET

Stedet hvor mødet finder sted er udgangspunktet for alle de fire analyseeksemplere. Rummet og dets materielle udformning sætter en ramme om, hvad der kan foregå her. De institutionelle vilkår, de sociale relationer og kulturelle selvfølgeligheder som praktiseres på dette sted sætter både formelt og uformelt rammerne for forventninger og handlemuligheder for, hvad der kan ske (Bille & Flohr Sørensen 2012).

Når praktikvejlederne bliver inviteret ind på uddannelsesstedet, eller underviserne kommer ud på praktikstederne for at styrke og forandre samarbejdet, eller når der arbejdes på nye måder med problemer og projekter fra professionspraksis på uddannelsesstedet, så må nogen og noget flytte sig, men der må også skabes rum, hvor man kan mødes og plads til at arbejde sammen. Undervisnings- eller mødelokalet er ramme om mange møder, og de kan gøres mere inviterende med servering af kaffe og boller. Værksteder og færdighedslaboratorier, eller møder om fælles opgaver på de institutioner, skoler, sygehuse eller virksomheder hvor professionspraksis foregår, rummer endnu flere muligheder. De mange flytninger, sammenlægninger og nybyggerier på professionsuddannelserne har betydet store rumslige ændringer men også åbnet muligheder for at skabe nye steder og samarbejdsrelationer.

RELATIONER

Når professionsuddannelserne forsøger at bygge nye broer mellem uddannelsessteder og praktiksteder, mellem teori og praksis og mellem studerende, undervisere og praktikvejledere, bliver det tydeligt, at det forstyrrer og griber ind i allerede eksisterende praksisser og forventninger. Både gamle og nye broer forudsætter på institutionsniveau formelle og meget eksplicite kontrakter; nøjagtigt udmålte opgaver, ansvarsfordeling, ressourcer, sanktionsmuligheder. Rammesætningen om brobygningen er ved at finde form efter indførelsen af professionsbacheloruddannelserne og etableringen af nye organisationsformer for professionshøjskoler og

universiteter og nye samarbejdsrelationer med kommuner og virksomheder.

Det er uddannelsesstederne og underviserne, der i de tre velfærdsuddannelser til pædagog, sygeplejerske og lærer har initiativet og tager ansvaret for samarbejdet med praktikstederne og praktikvejlederne, også selvom mødet foregår på et praktiksted. Underviserne skubber på med krav til praktikvejledernes egen uddannelse og ikke mindst kendskab til de nye krav til studerende om at observere, reflektere og indsamle materiale til professionsopgaver under deres praktik. Relationerne mellem undervisere og praktikvejledere fra de mange og forskelligartede involverede praktiksteder kræver løbende opmærksomhed og udvikling set fra uddannelsesstedet. Mens såvel undervisere og kliniske vejledere i sygeplejerskeuddannelsen næsten alle har en sygeplejerskeuddannelse, er det ikke tilfældet på de pædagogiske uddannelser, hvor en del undervisere kommer fra universiteter og andre professionsuddannelser.

På diplomingeniøruddannelsen derimod er praktikvirksomhederne gennem semesterprojekter og den problem- og projektorienterede måde at arbejde på både indirekte og direkte hele tiden til stede på uddannelsesstedet, og de overtager i de sidste semestre af ingeniøruddannelsen en stor del af uddannelsen og oplæringen af de studerende i deres eget regi, uden at der bliver talt meget om det.

De nye relationer forudsætter, at også deltagerne på praktikstederne kender begrundelserne for brobygningsinitiativerne, har viden om hinanden, og at de får tid og mulighed for at dele erfaringer ved at være og gøre noget sammen. De vilkår der gives praktikvejlederne for at deltage både fra professionshøjskolernes side, men i høj grad også fra ledelser og kolleger på praktikstederne, er afgørende for, at praktiksteder og praktikvejledere fra hvert deres sted kan se deres interesser i at indgå i arbejdet med at uddanne nye medarbejdere og kolleger og udvikle professionsuddannelserne.

I møderne mellem undervisere og praktikvejledere tegner der sig dog også markante forskelle i, hvor meget teori og hvor meget praksis, og også hvilken slags teori og hvilken praksis som opleves som nødvendigt og ønskeligt set fra uddannelses- og praktikstedernes positioner. Også internt mellem praktiksteder og praktikvejledere er der en meget stor spændvidde i,

---

hvordan praktikken gennemføres, samt hvilke ressourcer der tildeles og hvilke pædagogiske tilgange, der praktiseres i relation til praktikanterne.

FORLØB OG DILEMMAER

Mens undervisere og praktikvejleder har et langsigtet samarbejde, skal broerne bygges hver gang for de studerende. Det er særligt tydeligt, når de flytter sig mellem uddannelses- og praktiksteder for første gang. I de fire situationer følger vi de studerendes bevægelser før, under og efter deres første praktikperiode. Men de studerende på de fire uddannelser kommer i praktik på forskellige tidspunkter i uddannelsesforløbet. De pædagogstuderende er i praktik allerede midt i første semester, lærer og sygeplejerskestuderende i andet semester og de diplomingeniørstuderende i slutningen af 5 semester. Det er i de situationer, hvor vi som feltarbejdere møder dem. Hvor de er i forløbet, giver sig udtryk i, hvordan de gør og tænker og hvilke dilemmaer de særligt udfordres med. I fremstillingen af de fire situationer tegner der sig også læreprocesser, hvor man kan få indtryk af, hvordan de studerende vokser med opgaven og træder i karakter som personer og som kommende professionelle. Tilsammen viser de fire situationer dog også, at der er fælles problematikker i alle uddannelserne og hele vejen igennem dem.

Dilemmaet mellem elev og studerende er ganske vist tydeligt i starten af uddannelsen. Men forholdet mellem på den ene side at lægge vægt på at kende og (kun netop) følge de formelle krav som uddannelsen og underviserne sætter op og på den anden side selv tage ansvaret for sin læreproces på sig, fordi man gerne vil lære og kunne noget, er genkendelig for de fleste studerende. Men det kan også ses som forskelle mellem de studerende på hver af professionsuddannelserne. Her skiller de ingeniørstuderende sig ud som meget selvstændige og drevet af en motivation for at løse problemer og gennemføre projekter, mens pædagog og lærerstuderende er mere optaget af at leve op til de formelle krav samtidig med, at de fokuserer på deres egen personlige udvikling, mens sygeplejerskerne stiller store krav til sig selv om at følge gældende standarder, at kunne begrunde dem teoretisk og samtidig indgå som personer i relationen til patienterne.

Dilemmaet mellem at være studerende og praktikant træder tydeligt frem i den praktikfor-

beredende undervisning og ved den første tid på praktikstedet. Forskellene mellem at "sidde på skolebænken" og være en del af en arbejdsplads i tæt kontakt med brugere, elever, patienter og andre samarbejdspartnere mærkes kropsligt og fysisk og tvinger de studerende til at orientere sig på ny i både sted og de måder, der tænkes og tales om teori og praksis på hvert af stederne. Om praktikken er ansøgt som på ingeniøruddannelserne eller tildelt som på de tre andre uddannelser, om den er lønnet eller på SU giver også hver sine forudsætninger for, om det forventes, at den studerende indgår som praktikant under uddannelse eller som en medarbejder, der indgår i arbejdspladsens liv og opgaver på lige fod. Ligesådan kan de studerende møde praktikperioden ud fra hver af disse. Ingeniørstuderende fortsætter f.eks. ofte med bachelorprojekt og evt. også med ansættelse på praktikstedet og bruger dermed praktikopholdet som springbræt til arbejdsmarkedet, mens pædagogstuderende der har to lønnede halvårspraktikperioder indgår i de lange forløb for at kunne lære stedet og menneskene godt at kende. Overgangen fra elev til studerende, fra studerende til praktikant og fra praktikant til studerende igen byder på hver sine udfordringer og dilemmaer og tvinger den enkelte studerende til at forholde sig til deres egen læreproces. Det er også i disse overgange, at beslutninger om såvel frafald som fastholdelse træffes.

TEORI-PRAKSISFORSTÅELSER

Analysen af de fire mødesteder peger med topos-logosmodellen på, at skiftet mellem steder og hvordan skiftet mellem de forskellige positioner og opgaver som de studerende kommer igennem giver anledning til refleksion og læring. Men går man tættere på de forståelser af teori og praksis, som de studerende møder op med og mødes af undervejs i uddannelsen, bliver det muligt at få en mere nuanceret forståelse af forbindelserne mellem steder og måder at tænke og handle, men også af de møder og vekselvirkninger mellem flere forskellige forståelser af teori og praksis der hele tiden finder sted i professionsuddannelserne. I professionsbacheloruddannelserne kræves det, at man som studerende kan reflektere over sin egen praksis og udvikle professionen samtidig med, at man kan udfylde sin plads i den. Det forudsætter flere måder at forstå teori- og praksis, som den studerende skal mestre og selv skal kunne veksle imellem.

Fælles på tværs er uddannelserne er, at underviserne forsøger at inddrage professionspraksis i undervisningen. Det kan ske gennem personlige erfaringer, praksisfortællinger og cases som særligt anvendes i de pædagogiske uddannelser, eller med iscenesatte forløb som projekter eller mulighed for indlæring af konkrete færdigheder som i ingeniørernes værksteder og sygeplejerkernes færdighedslaboratorier. Imidlertid forekommer det ofte utydeligt, hvilke teori-praksis forståelser der er i spil. De studerende bliver sjældent eksplicit guidet i, hvilke forståelser af teori-praksisrelationer der i de givne situationer og steder er i spil, og hvad der forventes af dem. F.eks. skal de studerende i de pædagogiske uddannelser selv skabe en form for empiri i løbet af praktikperioden. Men hvilke krav der stilles til dem for, at den kan anerkendes i uddannelsen, fylder ikke meget på uddannelsesstedet og på praktikstederne, er denne del af praktikmålene ikke er langt fremme i praktikvejledernes forståelse af deres opgave. Ligesådan skal de studerende, mens de er i praktik, observere og dokumentere praksis ud fra teoretiske problemstillinger, uden at de rigtigt bliver gjort klart, hvordan og i hvilken form det skal præsenteres. Også "oversættelsen" mellem de skriftlige genrer i professionspraksis og på uddannelsesstedet skaber usikkerhed for de studerende, ligesom praktikdokumenter om læringsmål i alle uddannelserne opleves som udefra kommende formelle krav.

Færdighedslaboratoriet og projektværksteder på ingeniøruddannelserne er eksempler på tredje læringsrum. Disse som-om steder er netop konstruerede til læring, og det gør en stor forskel om instruktøren står frem og stiller spørgsmålene direkte som nogle af underviserne i sygeplejerskeuddannelsen, eller om de overlader det til de studerende selv at spille spillet som det sker i ingeniøruddannelsen, og til dels i pædagoguddannelsernes lange praktikperioder, hvor studieaktiviteter fra uddannelsen er svære at fastholde.

Det gennemgående indtryk fra feltarbejdet er, at den enkelte studerende fra det sted hvor de aktuelt befinder sig, forsøger at stikke en finger i jorden og blive en del af det sted og den kultur der praktiseres der. Deres egne forforståelser fra tidligere uddannelser og livet i øvrigt bliver i første omgang den måde de orientere sig i de forskellige teori-praksisforståelser, de møder, inden de efterhånden finder deres egen måde at være en del af den profession, de er ved at uddanne sig ind i.

TEORI-PRAKSISDIDAKTIK

I forlængelse af denne analyse er det oplagt, at der mangler begreber for flere former for teori-praksisforståelser med hvilke man uddannelsernes parter imellem, kan komme til at tale om teori og praksis. Desuden ville en eksplicit didaktik for, hvad, hvor, hvem, hvornår og hvordan teori og praksis forstås og gøres i professionsuddannelserne være brugbar. En sådan teori-praksisdidaktik må først og fremmest udvikles og udøves af underviserne på professionsuddannelserne, men for at de studerende kan blive opmærksomme på og lære at skifte fleksibelt og velbegrunder mellem dem, må også praktikvejlederne på professionernes mange praktiksteder være med og fra deres udgangspunkt og særlige teori-praksis forhold bidrage til at ideen med vekseluddannelser udnyttes fuldt ud.

LÆS MERE

En pointe i det kvalitative delprojekt er, at professionsuddannelserne kan bruge "gap'et" mellem teori og praksis produktivt og konstruktivt til at skabe sammenhæng og mere læring. I den samlede analyse af det kvalitative delprojekt, som fremlægges i bogen "Brug "gap'et" mellem teori og praksis i professionsuddannelserne" introduceres der til, hvordan relationerne mellem uddannelsernes steder og flere samtidige teoripraksisforståelser kan analyseres. Der peges både på særlige møder og former for brobygning i hver af uddannelserne og på fælles forløb og udfordringer på tværs af de fire professionsuddannelser. Desuden anvendes det omfattende feltarbejds materiale, som der her kun er givet smagsprøver på, i en fremstilling af de enkelte uddannelser og nogle studerendes længere forløb.

LITTERATURLISTE

Bille, M. & T. Flohr Sørensen(2012): Materialitet. En indføring i kultur, identitet og teknologi. Samfundslitteratur.

Hastrup, K.(2010): Ind i verden – en grundbog i antropologisk metode. Hans Reitzels forlag

Hjort, K. (2005): Professionaliseringen i den offentlige sektor. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Højrup, T. (2002): Dannelsens Dialektik - Etnologiske udfordringer til det glemte folk. Museum Tusulanums Forlag.

Haastrup, L. Hasse, C. Jensen, Pilegaard T. Knudsen, L. Laursen, Fibæk, P. Nielsen, Kløveager T. (2013): Brobygning mellem teori og praksis i professionsuddannelserne. Sammenfattende rapport. KORA

Jorgensen, E. R. (2005): "Four Philosophical Models of the Relationship Between Theory and Practice." Philosophy of Music Education Review 13 (no. 1).

Kamstrup, A.K. Laursen, Fibæk P. Munkholm, M., Rosenbech, P., Storgaard Brok, L.(2013) 4 rapporter om 4 interventioner I 4 professioner. IUP, Århus Universitet.

Knudsen, L. E D. (2012): Teori og praksis i læreruddannelsen - kundskabsformer, kultur og kropslighed. Ph.d. afhandling, Institut for Uddannelse og Pædagogik, Faculty of Arts, Aarhus Universitet.

Lave, J. (2002): Læring, mesterlære og social praksis. Mesterlære. Læring som social praksis K. Nielsen and S. Kvale Hans Reitzels Forlag.

Pedersen, K.O. (2011): Konkurrencestaten. Hans Reitzels Forlag

Schön, D. A. (1987): Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in Professions. San Francisco, Jossey-Bass Publishers.

Styrelsen for Universiteter og Internationalisering 2008: Dansk kvalifikationsramme for de videregående uddannelser. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser: www.iu.dk/dokumentation/kvalifikationsrammer/Kvalifikationsramme_DK_videregaaende_uddannelse_20080609.pdf,

Undervisningsministeriet (2001). Bekendtgørelse om uddannelse til professionsbachelor. BEK nr. 113 af 19/02/2001

Arbejdsrapport af Trine Kløveager Nielsen, 2012

Tilgang til professionsbacheloruddannelserne og de nyuddannedes beskæftigelse (pdf)
Rapport af Torben Pilegaard Jensen

Denne rapport præsenterer udvalgte situationer, hvor uddannelses- og praktiksteder, studerende, undervisere og praktikvejledere mødes i professionsuddannelserne til pædagog, sygeplejerske, diplomingeniør og lærer. Der gives hermed en smagsprøve på materialet fra den kvalitative delundersøgelse fra Brobygning mellem teori og praksis i professionsuddannelserne.

Desuden introduceres der til, hvordan relationerne mellem uddannelsernes steder og flere samtidige teoripraksisforståelser kan analyseres. Der peges både på særlige møder og former for brobygning i hver af uddannelserne og på fælles forløb og udfordringer på tværs af de fire professionsuddannelser.

Alle publikationer kan hentes på projekter.au.dk/brobygning/publikationer